

Helena Wiórkiewicz

Kolekcja Leopoldis Muzeum Niepodległości w Warszawie 1992-2006

Niepodległość i Pamięć 13/3 (24), 311-346

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Helena Wiórkiewicz
Warszawa

Kolekcja Leopoldis Muzeum Niepodległości w Warszawie 1992-2006

Lwów – jedno z najbardziej kulturotwórczych miast dawnej Rzeczypospolitej, wraz z całym obszarem polskich Ziemi Wschodnich, na mocy postanowień Układu Jałtańskiego (4-11 II 1945), po drugiej wojnie światowej pozostało poza granicami Polski. W ramach tzw. repatriacji wielu mieszkańców-Polaków, zmuszonych okolicznościami politycznymi, opuściło lwowską ojcowiznę. Zabrane w przymusową drogę okrucy rodzinnych domów: listy, sprzęty, obrazy, fotografie, dyplomy stały się załącznikiem ich nowych siedzib nad Wisłą i Odrą. Ci, którzy opuścili to miasto ratując tylko życie, tworzyli wokół siebie małe lwowskie muzea: pielęgnowali wspomnienia w rodzinnych kręgach, chronili ocalałe pamiątki przeszłości, które – niestety – wobec upływu czasu i zmieniających się warunków narażone były na zatracenie.

Pragnąc uchronić rodzinne i historyczne pamiątki od zatracenia, gromadzić je, by stały się materiałem badawczym i wystawienniczym, dawni Lwowianie i inni Kresowianie, zrzeszeni w Oddziale Stołecznym Towarzystwa Miłośników Lwowa, w końcu 1992 r. wystąpili z inicjatywą powołania „wspólnie z Muzeum Niepodległości i w jego siedzibie, funduszu i zbiornicy materiałów dotyczących przeszłości Lwowa pod nazwą „Leopoldis”. Propozycja – w pełni mieszcząca się w zadaniach statutowych Muzeum Niepodległości, kolekcjonującego zabytki i pamiątki związane z historią narodu i państwa polskiego w jego historycznych granicach – została przyjęta. W dniu 18 grudnia 1992 r. Towarzystwo Miłośników Lwowa Oddział Stołeczny i Muzeum Niepodległości wspólnie powołały Kolekcję Leopoldis Muzeum Niepodległości w Warszawie, będącą nawiązaniem do tradycji przedwojennego Towarzystwa Miłośników Przeszłości Lwowa¹. Dnia 8 stycznia 1993 r., podczas spotkania kilkunastu członków Towarzystwa Miłośników Lwowa Oddział Stołeczny i przedstawiciele Muzeum

---

¹ Towarzystwo Miłośników Przeszłości Lwowa powstało w 1906 r. z programem rozwinięcia szerokiej działalności w dziedzinie ochrony zabytków oraz poznawania przeszłości miasta. Jego działania (do 1939 r.) utrwaliły się w pamięci lwowskiej przede wszystkim wydaniem 37 tomów historycznej „Biblioteki Lwowskiej”. Zob. m.in.: Ł. Charewiczowa: *Towarzystwo Miłośników Przeszłości Lwowa. Z powodu 25-lecia istnienia*, Lwów 1932; też: *Historiografia i piśmiennictwo Lwowa*, Lwów 1938.

Niepodległości, powołano osiemnastoosobową Radę – organ opiniodawczo-doradczy dyrektora Muzeum w sprawach Kolekcji Leopolis. Przewodniczącym Rady został Jerzy Janicki. Do bieżących kontaktów Rady z Muzeum powołano trzech kuratorów: Ryszarda Brykowskiego, Aleksandrę Garlicką i Tadeusza Rudkowskiego. Potem, na podstawie nadanego Muzeum Niepodległości nowego statutu (3 XI 1999), regulującego funkcjonowanie organów zarządzających i doradczych, w miejsce dotychczasowej Rady Kolekcji zostało powołane stałe kolegium doradcze przy dyrektorze Muzeum do spraw Kolekcji Leopolis. W zwołanym przez dyrektora Muzeum dr Andrzeja Stawarza posiedzeniu kolegium w dniu 18 kwietnia 2005 r. udział wzięli: Aleksandra Garlicka (przewodnicząca), Ryszard Brykowski, Andrzej Chlipalski, Ryszard Orzechowski, Tadeusz Rudkowski, Janusz Wasylkowski, Helena Wiórkiewicz. Honorowym przewodniczącym pozostaje Jerzy Janicki.

Ta organizacyjno-osobowa modyfikacja nie zmieniła merytorycznych zasad funkcjonowania Kolekcji Leopolis, zawartych w przyjętym przez jej Radę na początku 1993 r. programie: systematyczne gromadzenie materiałów historycznych, muzealnych, wszelkich śladów materialnych i niematerialnych przeszłości, przekazujących prawdę i legendę o Lwowie i Małopolsce Południowo-Wschodniej, upamiętnianie i upowszechnianie wśród potomnych dziedzictwa historycznego tego miasta i regionu; z czasem zakres terytorialny gromadzenia zbiorów rozszerzono na cały obszar ziem wschodnich dawnej Rzeczypospolitej (Kresów Wschodnich). Przyjęto też, iż zbiory Kolekcji Leopolis tworzone będą z przekazów i darowizn osób prywatnych i instytucji, a także – w miarę uzyskanych funduszy – pomnażane drogą zakupów. Jako integralna część zasobów Muzeum Niepodległości zbiory Kolekcji Leopolis są własnością narodową. Są one objęte ewidencją muzealną – w głównym katalogu zbiorów Muzeum Niepodległości. Utrwalił fakt powstania Kolekcji Leopolis Witold Szolginia – opracował jej znak graficzny (1993)².

Funkcjonowanie Kolekcji Leopolis zainaugurowała – zrealizowana w Muzeum Niepodległości – wystawa „Lwowskie Cymelia” (5 V – 15 VI 1993), ze zbiorów byłych Lwowian: Jerzego Janickiego, Witolda Szolgini i Janusza Wasylkowskiego; łącznie użyczyli oni ponad 600 obiektów – pamiątek z ich lwowskich domów, różnych eksponatów prezentujących Lwów i jego mieszkańców oraz kulturę i naukę w tym mieście w okresie od połowy XIX wieku po rok 1939. Wystawa spotkała się z szerokim zainteresowaniem, miała odbiór bardzo

---

2 Szersze informacje o powołaniu Kolekcji Leopolis Muzeum Niepodległości w Warszawie, składzie jej Rady, o ofiarodawcach i przekazanych darach oraz niektórych zrealizowanych wystawach, zob. m.in.: T. Kukiz: *Kolekcja Leopolis*, „Tygodnik Powszechny” 21 VII 1996 nr 29; A. Mierzejewski: *Kolekcja Leopolis w warszawskim Muzeum Niepodległości*, „Biuletyn Informacyjny” TMLiKPW Oddział Stołeczny, 1999 nr 14, s. 37-39; H. Wiórkiewicz: *Kolekcja Leopolis Muzeum Niepodległości w Warszawie. Dary złożone w 1993 roku*, „Niepodległość i Pamięć” 1994 nr 1, s. 199-202; taż: *Kolekcja Leopolis Muzeum Niepodległości w Warszawie*, „Rocznik Lwowski” 1997-1998, s. 289-324; taż: *Kolekcja Leopolis...*, *Dary złożone w roku 1999*, „Biuletyn Informacyjny” TMLiKPW Oddział Stołeczny, 2000 nr 16, s. 9-10; taż: *Kolekcja Leopolis...*, „Niepodległość i Pamięć” 1999 nr 14, s. 223-273; taż: *Kolekcja Leopolis...*, [w:] *10-lecie Muzeum Niepodległości w Warszawie 1990-2000. Księga Pamiątkowa*, Warszawa 2000, s. 127-142.

emocjonalny, zaciekawieniem zwiedzających cieszyły się nie tylko prezentowane obiekty, ale także ich właściciele (przykładowy wpis w książce: „...a na wystawie tej oprócz cymelii-eksponatów widzieliśmy 13.6.93. o 13.00 – Cymelię Zywą – p. Witolda Szolginie z Wnuczką”). Ekspozycję merytorycznie przygotował komisariat: Magdalena Woltanowska, Helena Wiórkiewicz, Aleksandra Garlicka, aranżację plastyczną Jan Kosiński. Wystawie towarzyszył folder zawierający bardzo osobiste teksty właścicieli eksponatów oraz odezwę upubliczniającą statutowe cele i zasady działania Kolekcji Leopoldis. Zorganizowano wykłady – spotkania tematyczne: „Warszawski Weekend ze Lwowem” – prezentacje filmów o Lwowie; „Gawęda o Lwowie”; „Od Lwowa do Warszawy”.

Podczas trwania wystawy zostały złożone pierwsze dary: 6 darczyńców przekazało ponad 300 rozmaitych pamiątek, które stały się zaczątkiem zbiorów Kolekcji Leopoldis. W roku 1993 pozyskano łącznie około 700 różnych obiektów, z czego 650 to dary od 15 ofiarodawców, zaś pozostałe około 50 – to zakupy dokonane przez Muzeum Niepodległości; wśród ofiarodawców – Ewa Jęczalik z Wrocławia przekazała około 200 pozycji, dotyczących nauki i pracy jej ojca, inżyniera Klemensa Aleksandra Jęczalika (1894-1946), zaś Barbara Klimowicz-Mocek z Bytomia – 86 fotografii i dokumentów związanych z lwowską rodziną Klimowiczów. W latach 1993-1999 pozyskano łącznie około 1900 różnego rodzaju obiektów, przekazanych przez ponad 75 darczyńców z 18 miejscowości w Polsce oraz z zagranicy: ze Lwowa, Wielkiej Brytanii, Szwajcarii i Stanów Zjednoczonych. Stan zbiorów na dzień 30 czerwca 2006 r. – po 13 latach funkcjonowania Kolekcji Leopoldis – obejmuje około 2300 bardzo różnych obiektów, przeważnie pamiątek rodzinnych, przekazanych przez ponad 100 ofiarodawców (lista ich nazwisk umieszczona jest na końcu tego tekstu); 9 ofiarodawców złożyło przekazy pieniężne. Mimo nader skromnych środków finansowych Muzeum Niepodległości prowadziło również zakupy.

Zgromadzone dotychczas materiały dotyczą głównie dziejów Lwowa w okresie zaborów i w latach II Rzeczypospolitej. Tylko ich niewielka grupa odnosi się do obszaru Małopolski Południowo-Wschodniej, a jeszcze mniej do Kresów Północno-Wschodnich. Rodzajowo dominują fotografie (portrety pojedyncze i zbiorowe oraz tzw. tableaux, widoki, zdjęcia o charakterze reportażowym), pocztówki (kilkaset), papiery rodzinne, dokumenty życia społecznego, wydawnictwa drukowane. Większość nabytków z lat 1993-1999 została ogólnie omówiona w cytowanych na początku tego tekstu opracowaniach³. Z braku tutaj miejsca na szczegółowy wywód o całości zbiorów Kolekcji Leopoldis, wprowadzając pewne uzupełnienia do wcześniej podanej charakterystyki, sygnalizuję tylko niektóre ich grupy tematyczne, zaczynając od ikonografii Lwowa. Głównie w drodze zakupów pozyskano kilkanaście grafik z widokami miasta z XIX i pocz. XX wieku, m.in.: miedzioryt „Lwów Rusi południowej miasto stołeczne, główny skład towarów wschodnich”, prawdopodobnie z pierwszej połowy

---

3 Zob. przypis 2.

XIX wieku, przedstawia widok Lwowa postrzegany z kopuły cerkwi św. Jura⁴; miedzioryt Jakuba Hyrtla (1799-1868) wg rysunku Antoniego Lange „Lemberg”, 1825-1826; litografia Alojzego Misierowicza (1825 – ok. 1905) wg rysunku Napoleona Ordy „Lwów nad rzeką Pełtwią”, 1873-1883. Charakterystyczną architekturę lwowską przełomu XIX i XX wieku, lwowską secesję ilustrują fotografie, m.in. wydane przez R. & J.D. [Römmeler i Jonas, Drezno, przed 1904 r.] oraz licznie zgromadzone pocztówki. Obraz olejny Marcelego Harasimowicza (1859-1935) ukazuje panoramę Lwowa z 1914 r. Widoki, zabytkowe budowle świeckie i sakralne, budynki użyteczności publicznej i domy mieszkalne we Lwowie w latach II Rzeczypospolitej przedstawiają: liczne pocztówki wydane przez znaną lwowską firmę „Książnica-Atlas” w latach 1937-1939, według fotografii Witolda Romera (1900-1967), Bronisława Kupca (1909-1970), Adama Lenkiewicza (1888-1941), Włodzimierza Puchalskiego (1908-1979), Tadeusza Maciejko (1903-1979), Antoniego Smiałowskiego i innych artystów fotografików; fotografie wykonane przez Michała Stanisława Progulskiego (1874-1941), np.: Arsenał, Wieże Lwowa, Kościół św. Kazimierza, Kamienica Stadmüllera w Rynku; nieliczne grafiki Ludwika Tyrowicza (1901-1958), np. „Motyw Nowego Lwowa” (1936), „Lwów. Uniwersytet J. Kazimierza” (1936). Z tego okresu pochodzi odlana w brązie, z emalią, plakieta z wizerunkiem herbu miasta Lwowa w nowej postaci, zatwierdzonym zarządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 28 czerwca 1936 r., z włączonym doń Krzyżem Virtuti Militari, nadanym miastu 22 listopada 1920 r. przez Józefa Piłsudskiego⁵. Z okresu powojennego pochodzą: akwarele (31) autorstwa inż. arch. Zbigniewa Gumiennego (1923-1994), wykonane w latach 1976-1991, przedstawiające widoki i zabytki Lwowa; rysunek Władysława Szczepańskiego (ur.1951 we Lwowie) „Zaułek Dominikański” (1984) z cyklu „Mówią Wieki”; obraz olejny Ewy Grzybowskiej „Kościół św. Mikołaja i Stary Uniwersytet” (1978) oraz dwie akwarele ukraińskiego malarza Aleksandra Franko: „Kościół Bernardynów” i „Ulica I. Franki”. W tej grupie znajdują się grafiki – portrety prezydentów miasta Lwowa z okresu po odnowieniu samorządu miejskiego:

- 4 Rycina jest repliką pierwszej panoramy Lwowa z początku XVII w. rytowanej przez Abrahama Hogenberga wg rysunku Aureliusza Passarottiego, zamieszczonej w VI tomie wydawnictwa G. Brauna i F. Hogenberga „Civitates orbis terrarum...”, Kolonia 1618. Zob. W. Szolginia: *Ikonoграфия dawnego Lwowa* (część pierwsza). *Najstarsze widoki Lwowa*, Warszawa 1991 ryc. 9.
- 5 Projekt herbu miasta Lwowa w nowej postaci wykonał Rudolf Mękicki (1887-1942), grafik, muzeolog. Tekst zarządzenia Prezydenta RP z dnia 28 VI 1936 r. w sprawie zatwierdzenia herbu miasta Lwowa, oficjalnie opublikowany w „Monitorze Polskim” 11 VII 1936 nr 159 s. 1, w postaci dyplomu na ozdobnym pergaminie wręczył Prezydent I. Mościcki delegacji m. Lwowa w dniu 13 IX 1936 r. na Zamku Królewskim w Warszawie podczas uroczystości wręczenia jemu dyplomu obywatelstwa honorowego m. Lwowa wraz z medalem pamiątkowym, wybitym przez miasto Lwów. Herb miasta Lwowa w nowej stylizacji (w porównaniu do poprzedniego) dewizę „Semper Fidelis” zawiera na zwisającej spod korony wstędze czerwono-niebieskiej, zaś pod tarczą herbową na skrzyżowaniu dwu gałązek wawrzynu zwisa na wstążce Krzyż Virtuti Militari. Zob. K. Sochaniewicz: *Herb miasta Lwowa*, Lwów 1936, s. 61-62; „Monitor Polski” 1936: 11 VII nr 159, s. 1, 14 IX nr 213, s. 1-2; „Samorząd Miejski” 1 X 1936 nr 19, s. 1210-1211; Plakieta z wizerunkiem herbu m. Lwowa jest darem p. Izy Gryff z Zabrze. Według świadectw rodzinnych ofiarodawczyni plakieta podobno pochodzi z lwowskiego Ratusza, od września 1939 r. przechowywana była w rodzinie Marii i Stanisława Gryffów we Lwowie, po wojnie w Zabrze.

Aleksandra Jasińskiego (1821-1897), prezydenta m. Lwowa w latach 1873-1880⁶ i Michała Gnoińskiego (1805-1885), prezydenta w latach 1880-1883⁷. Należy też odnotować plany, przewodniki i informatory miasta Lwowa oraz województwa lwowskiego.

Wydarzenia historyczne mają bardzo skromną dokumentację. Z Wiosną Ludów związane są druki ulotne (przeważnie obwieszczenia władz austriackich) i pojedyncze grafiki. Z okresu pierwszej wojny światowej pochodzą odezwy Komisariatu Komisji Skonfederowanych Stronnictw Niepodległościowych Galicji Wschodniej we Lwowie, pisma ulotne przeważnie narodowych organizacji lokalnych, karty do kontroli spożycia różnych produktów i bony, niektóre wydane przez Zarząd Gminy Kr. St. M. Lwowa. Czas wojny i okupacji rosyjskiej Lwowa przedstawiają zawarte w dwu zeszytach – zapiski lwowskiego lekarza, docenta Wydziału Lekarskiego tamtejszego uniwersytetu Wincentego Czerneckiego (1876-1960); obejmują okres od 21 października do 22 grudnia 1914 r.⁸ Do tej grupy tematycznej należą medale bite na pamiątkę oswobodzenia Lwowa od Rosjan oraz ku czci wiceprezydenta miasta Tadeusza Rutowskiego (1852-1918). Walk o Lwów w latach 1918-1920 dotyczy sto kilkadziesiąt różnych obiektów współczesnych wydarzeniom oraz upamiętniających je. Należy odnotować obraz olejny Stanisława Kaczora Batowskiego (1866-1946) „Reduta Najmłodszych” (1938 r.) oraz cykl 70 rysunków podmalowanych akwarelą, wykonanych przez raczej rysownika amatora, Tadeusza Pobóg-Rossowskiego i opatrzonych przezeń wspólnym tytułem „Polska zima 1.11. – 22.11” przedstawiających wydarzenia we Lwowie w okresie od 1 listopada 1918 do wiosny 1919 r.⁹ Na uwagę zasługują fotografie Ochotniczej Legii Kobiet, Stra-

6 Polski Słownik Biograficzny, t. XI, Wrocław-Warszawa-Kraków 1964-1965

7 Polski Słownik Biograficzny, t. VIII, Wrocław-Kraków-Warszawa 1959-1960.

8 Wincenty Stefan Michał Czernecki (1876-1960), w 1895 r. ukończył III Gimnazjum im. Franciszka Józefa we Lwowie, studia odbył na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Lwowskiego (1900 otrzymał dyplom doktora wszech nauk lekarskich), w 1911 r. tamże habilitował się, jako docent wykładał na Wydziale Lekarskim UJK. Podczas walk polsko-ukraińskich 1918-1919 mjr-lek., kierownik III oddziału wewnętrznego szpitala wojskowego na Politechnice, potem w Szpitalu Garnizonowym we Lwowie (1920/21). 1923-1939 prymariusz I Oddziału Chorób Wewnętrznych Państwowego Szpitala Powszechnego. 1940-1948 docent Kliniki Chorób Wewnętrznych Lwowskiego Państwowego Instytutu Medycznego i Państwowych Medyczno-Przyrodniczych Kursów Zawodowych we Lwowie. Po 1945 r. pozostał we Lwowie. Tam zmarł 5 VIII 1960 r., pochowany na cmentarzu Łyczakowskim, przy tłumnym udziale mieszkańców Lwowa pod przewodnictwem ks. Z. Hałuniewicza (1889-1974), z którym był zaprzyjaźniony. Zob. m.in.: Z. Albert: *Lwowski Wydział Lekarski w czasie okupacji hitlerowskiej 1941-1944*, Wrocław 1975, s. 57, 84, 98; T. Cieszyński: *Działalność Wydziału Lekarskiego UJK we Lwowie w czasie II Wojny Światowej od września 1939 do sierpnia 1944 roku*, „Semper Fidelis” 1995 nr 2, s. 7, 8; H. Gorczyński: *Wspomnienie o doc. Wincentym Czerneckim*, „Przegląd Lekarski”, Kraków 1961 nr 2, s. 124-125; Z. Hałuniewicz: *Zostaje tylko pamięć ... Listy z łagrów 1947-1953*, oprac. J. Wołczański, Lwów-Kraków 1998, cz. 1, s. 92 i inne; E. Nikodemowicz: *Medycyna we Lwowie w okresie okupacji sowieckiej. Wspomnienie*, „Cracovia-Leopolis” 2000 nr S (23a), s. 28, 30; W. Wojtkiewicz-Rok: *Dzieje Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1894-1918*, Wrocław 1992; W. Zwoźniak: *Historia Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Lwowskiego*, „Archiwum Historii Medycyny” 1964, t. 27, z. 3, s. 204, 1965 t. 28: z. 1-2, s. 81, 82-83, z. 4, s. 332.

9 Obrazki omówiła O. Świerżewska: „...krocząc wśród pocisków i ognia”. Lwów 1918-1919 w obrazkach Tadeusza Pobóg-Rossowskiego, „Niepodległość i Pamięć” 1998 nr 13, s. 113-136. – Podejmowane dotychczas liczne próby zebrania informacji o autorze rysunków oraz ich proveniencji na dzisiaj niczego nie wyjaśniły. Wiadomo tylko, że rysunki przekazał W. Szolgin Jan Ernst (1909-1993), który najprawdopodobniej przywiózł je z Lublina, gdzie będąc od 1959 r. profesorem UMCS – przez 9 lat przemieszkiwał u Iwowiarki Józefy Pietruskiej (1903-1968), c. dr med. Bolesława Pobóg-Kielanowskiego, bibliotekarki,

ży Obywatelskiej oraz służb medycznych; na niektórych zdjęciach występuje wspomniany tu już doc. W. Czernecki kierownik III oddziału wewnętrznego szpitala wojskowego na Politechnice. Wśród druków ulotnych występują odezwy, komunikaty Naczelnej Komendy Wojsk Polskich we Lwowie oraz Małopolskich Oddziałów Armii Ochotniczej. Prasę reprezentuje przede wszystkim wojenna „Pobudka”, organ Komitetu Obywatelskiego VI-go Okręgu miasta Lwowa (6 XI 1918 – 5 I 1919). Uczestników walk upamiętniają odznaki Obrony Lwowa i towarzyszące im dyplomy. Cmentarz Obrońców Lwowa, Pomnik Obrońców Lwowa na Persenkówce przedstawiają fotografie i pocztówki. Inne materiały pamiątkowe to rocznicowe nalepki okienne, kalendarzyki, księgi pamiątkowe, różne wydawnictwa realizowane nakładem Straży Mogił Polskich Bohaterów.

Okresu wojennej historii Lwowa (1939-1944) dotyczą fragmentaryczne materiały: amatorsko wykonane fotografie sytuacyjne ludzi i różnych miejsc; świadectwa szkolne i zaświadczenia o zatrudnieniu; karty rozpoznawcze i meldunkowe; Plan m. Lwowa (1942, w jęz. niemieckim); pojedyncze numery prasy gadzinowej z okresu okupacji niemieckiej (łącznie ponad 80 numerów). Wśród tytułów występują: nadzwyczajne wydanie polskojęzycznego „Kuriera Lwowskiego” z 1 VIII 1941 r., informujące m.in. o przyłączeniu Galicji do Generalnego Gubernatorstwa¹⁰; „Lwiwski Wisti” („Lwowskie Wiadomości”), organ niemieckiej propagandy przeznaczony dla ludności ukraińskiej (mamy 9 numerów z lat 1941-1943)¹¹; „Ukraiński Szczodenni Wisti” („Ukraińskie Wiadomości Codzienne”), wychodzące z podtytułem „Organ zarządu miasta Lwowa”, (pozyskano 10 numerów z 1941 r.)¹²; „Gazeta Lwowska”. Dziennik dla Dystryktu Galicyjskiego, (pozyskano ponad 60 numerów z lat 1942-1944)¹³. Z prasy konspiracyjnej pozyskano zaledwie 5 numerów „Biuletynu Ziemi Czerwieńskiej”, organu Obszaru Lwowskiego ZWZ-AK (pozyskane numery pochodzą z roku 1943 i 1944).

Życie gospodarcze, społeczne, działalność instytucji użyteczności publicznej we Lwowie ilustrować materiały ikonograficzne, archiwalne, kartograficzne i druki. Stosunkowo obszerną dokumentację, zachowaną przez absolwenta i pracownika dydaktyczno-naukowego Politechniki Lwowskiej, inżyniera Klemensa Aleksandra Jęczalika (1893-1946)¹⁴, ma Elektrownia na Persenkówce i Miejskie Zakłady Elektryczne. Szczególnie cenny jest album z fotografiami obrazującymi budowę monumentalnego gmachu Dyrekcji Miejskich Zakładów Elektrycz-

---

mieszkającej razem z córką Oktawią oraz Janiną Kielanowską, drugą żoną Bolesława. Obecnie prowadzi poszukiwania głównie p. W. Szolginiova, kierując zapytania do potomków rodziny Kielanowskich i Pietruskich, zamieszkałych w Warszawie i Białymstoku. A może Czytelnicy tego tekstu pomogą nam w wyjaśnieniu całej sprawy?

10 G. Hryciuk: *Gazeta Lwowska 1941-1944*, Wrocław 1996, s. 14, 42-43

11 Ibidem, s. 32, 67, 68-69.

12 Ibidem, s. 39-41.

13 Ibidem

14 Szerszą informację o K. Jęczaliku i ofiarowanych przez jego córkę p. Ewę Jęczalik materiałach zob.: H. Wiórkiewicz: *Kolekcja Leopoldis...*, „Niepodległość i Pamięć” 1999 nr 14, s. 230-231; B. Broś: *Wielki exodus*, [w:] *Pierwsze lata na Ziemiach Zachodnich*, Wrocław 2005 s. 174.

nych przy ul. Pełczyńskiej 53/55, jednej z ważniejszych inwestycji o charakterze publicznym w ówczesnym Lwowie, gmachu o nowoczesnej architekturze funkcjonalizmu, projektu Tadeusza Wróbla (1886-1974) i Leopolda Karasińskiego (1886-1952), realizowanego w latach 1935-1937¹⁵. Album dedykowany kierownikowi budowy inż. K. Jęczalikowi, zawiera 120 zdjęć przedstawiających urbanistyczne usytuowanie gmachu M.Z.E., poszczególne etapy jego budowy, a także budowę budynku mieszkalnego, magazynów i garaży. Zachowały się (luzem) portrety zbiorowe pracowników Miejskich Zakładów Elektrycznych na Persenkówce; tu zwraca uwagę tableau, wykonane w zakładzie fotograficznym „Marion”, skomponowane ze 104 podobizn, z napisem: „W dowód pamięci czci i uznania – współpracownicy M.Z.E. na Persenkówce 1908-1934”, dedykowane zapewne inż. Stanisławowi Kozłowskiemu (1888-1939), dyrektorowi naczelnemu Miejskich Zakładów Elektrycznych we Lwowie¹⁶. Inna interesująca fotografia zbiorowa, wykonana przez Kazimierza Skórskiego, przedstawia zespół pracowników Elektrowni na Persenkówce ok. 1935 r. Z działalnością elektryfikacyjną miasta Lwowa (głównie w latach 30-tych XX w.) związane są zdjęcia (kilkadziesiąt, niestety w większości bez opisów) oraz plany sytuacyjne (29) przewodów wysokiego napięcia okolic Lwowa, niektórych powiatów w województwach – lwowskim, tarnopolskim, stanisławowskim, krakowskim, wołyńskim, lubelskim¹⁷. Spośród zdjęć prezentujących środowisko lwowskich inżynierów warto zasygnalizować portret zbiorowy ze zjazdu inżynierów Tymczasowego Wydziału Samorządowego we Lwowie z udziałem jego przewodniczącego w latach 1922-1928, senatora RP, inżyniera Andrzeja Kędziora (1851-1938)¹⁸ oraz piękną fotografię realizatora lwowskich obiektów i budowl inżyniera architekta Stanisława J. Poraj Maliny (1889-1969), z żoną Emilią i synem Andrzejem, wykonaną w zakładzie fotograficznym Huberów

15 B. Broś: *Wielki exodus*, [w:] *Pierwsze lata na Ziemiach Zachodnich*, Wrocław 2005, s. 175; R. Cielątkowska: *Architektura i urbanistyka Lwowa II Rzeczypospolitej*, Zblewo 1998, s. 66-67; J. Gieryński: *Lwów nie znany*, Lwów 1938, s. 67; „Chwila”, Wyd. poranne, Lwów 1937: 4 III nr 6450, s. 10, 8 III nr 6454, s. 5. – Uroczyste poświęcenie gmachu Miejskich Zakładów Elektrycznych odbyło się w dniu 7 marca 1937 r., w ramach Zjazdu Związku Elektrowni Polskich, obradującego we Lwowie. W gmachu tym mieściła się siedziba NKWD (1939-1941), a po zajęciu Lwowa przez Niemców był zajmowany przez Gestapo (1941-1944).

16 Stanisław Franciszek Kozłowski (1888-1939), absolwent Politechniki Lwowskiej i jej wykładowca, od 1922 r. kierownik Elektrowni na Persenkówce, następnie dyrektor naczelny Miejskich Zakładów Elektrycznych we Lwowie, zastrzelony przez bolszewików w pierwszych dniach okupacji sowieckiej Lwowa (podobno 22 IX 1939). Zob. m.in.: St. Łoza: *Czy wiesz kto to jest? Uzpełnienia i sprostowania*, Warszawa 1939; S. Kalbarczyk: *Polscy pracownicy nauki ofiary zbrodni sowieckich w latach II wojny światowej*, Warszawa 2001; „Czasopismo Techniczne”, Lwów 25 XI 1928 nr 22, s. 356: *Zebranie towarzyskie ku czci inż. St. Kozłowskiego*.

17 W 1932 r. powstał we Lwowie Zakład Elektryfikacji Okręgu Lwowskiego S.A., który przystąpił do elektryfikowania miejscowości położonych w pobliżu miasta. Następnie objął swą działalnością dalsze terytoria – do 1935 r. powiat lwowski, gródecki, jaworowski i do 1938 r. – rudecki, rawski i bobrecki. W następnej kolejności Lwów miał elektryfikować dalsze rejony południowo-wschodniej Polski oraz rozbudować linię wysokiego napięcia do Przemyśla. Prace te przerwała wojna. M. Altenberg, S. Kozłowski: *Ogólnokrajowy Zjazd Elektrowni we Lwowie 7-9 marca 1937 r. Działalność elektryfikacyjna miasta Lwowa*, Warszawa 1937; J. Gieryński: *Lwów nie znany*, Lwów 1938 s. 67-68; *Informator miasta Lwowa i województwa lwowskiego*, oprac. J. Brunelik, Lwów 1938 s. 55-56.

18 *Polski Słownik Biograficzny*, t. XII, Wrocław-Kraków-Warszawa 1966-1967.

we Lwowie¹⁹. Nieliczne fotografie przedstawiają Parową Fabrykę Stolarską „Oikos” (1918 r.) oraz pracowników zakładów kolejowych we Lwowie. O budownictwie mieszkalnym mówią plany sytuacyjne (50) terenów oraz budowy domów w dwudziestoleciu międzywojennym. Wymienionym materiałom towarzyszą fotograficzne widoki Targów Wschodnich, blankiety firmowe, rachunki, opakowania, ogłoszenia i reklamy niektórych zakładów przemysłowych, rzemieślniczych, instytucji finansowych, placówek handlowych, usługowych funkcjonujących we Lwowie; np. liczne są książeczki oszczędnościowe Galicyjskiej Kasy Oszczędności (najstarszej instytucji oszczędnościowej założonej we Lwowie w 1843 r., w roku 1937 przemianowanej na Centralną Małopolską Kasę Oszczędności we Lwowie) oraz Miejskiej Komunalnej Kasy Oszczędności założonej przez Gminę m. Lwowa w 1912 r. (potem Komunalna Kasa Oszczędności miasta Lwowa).

Interesujące materiały odnoszą się do szkolnictwa wyższego we Lwowie. Najwartościowsze są obiekty dotyczące Uniwersytetu Lwowskiego, szczególnie związane z 250-leciem fundacji tej uczelni przez króla Jana Kazimierza (20 stycznia 1661). Zwracają uwagę unikatowe, ozdobne dyplomy gratulacyjne, niektóre z lakowymi pieczęciami w pojemniczkach oraz tekturowym etui, nadesłane w latach 1911-1912 z kraju i z zagranicy, także zaproszenia i dyplomy dokumentujące międzynarodowe kontakty lwowskiej uczelni. Niezwykle cennym obiektem jest toga profesorska i biret Michała Stanisława Progulskiego (1874-1941), pediatry, profesora tytularnego Uniwersytetu Jana Kazimierza, wraz z synem Andrzejem (1912-1941), inżynierem elektrykiem, znanym fotografikiem oraz 21 innymi profesorami i docentami wyższych uczelni Lwowa rozstrzelanego przez Niemców 4 lipca 1941 r. na Wzgórzu Wuleckim²⁰. Zachowały się głównie dyplomy doktorskie, magisterskie, indeksy, świadectwa zdania egzaminów, legitymacje studenckie, zaświadczenia o przebiegu pracy przeważnie z Wydziału Lekarskiego, Prawa, Filozoficznego i Matematyczno-Przy-

19 Stanisław Jan Poraj Malina (1889-1969), s. Michała i Marceliny z d. Początko, żołnierz armii austriackiej i oficer Wojska Polskiego, odznaczony Krzyżem Obrońców Lwowa; absolwent Politechniki Lwowskiej, w latach 1922-1926 st. asystent III Katedry Budownictwa Wodnego tej uczelni. Realizował znane lwowskie obiekty i budowle, m.in. kościół i klasztor oo. Karmelitów Bosych na Persenkówce, oraz sanatorium w Worochcie. We wrześniu 1939 r. wyruszył walczyć o Polskę, niestety mógł jedynie uchronić przed bolszewickim najazdem. Przedostał się na Bliski Wschód (przebywał w Stambule, od 1944 r. w Damaszku). Od 1946 r. był w Londynie. Po powrocie do Polski latem 1957 r. zamieszkał w Bielsku Białej, gdzie osiadła jego najbliższa rodzina po opuszczeniu Lwowa w maju 1946 r. Ożeniony był z Emilią Marianną z d. Pawluk (1897-1970) i miał z nią dwoje dzieci urodzonych we Lwowie: syna Andrzeja (ur. 1933) i córkę Ewę (ur. 1939 r.). – *Informator miasta Lwowa i województwa lwowskiego*, oprac. J. Brunelik, Lwów 1938, s. 67, 68; *Politechnika Lwowska 1844-1945*, Wrocław 1993; T. Riedl: *We Lwowie. Relacje*, Wrocław 1996; „Czasopismo Techniczne”, Lwów 25 IV 1922 nr 7/8, s. 80; Informacja nadesłana przez dr hab. inż. Z. Popławskiego z Krakowa 7 X 1993 r.; Informacja nadesłana przez p. Andrzeja Poraj Malinę z Warszawy (27 VI 2006), któremu serdecznie dziękuję za pomoc w opracowaniu powyższej noty o jego Ojcu, a także za informacje dotyczące innych lwowskich inżynierów.

20 O Stanisławie Michale Progulskim, jego rodzinie i pamiątkach ofiarowanych do zbiorów Kolekcji Leopoldis przez Krystynę i Andrzeja Chuweniów oraz Małgorzatę Chuweń z Warszawy zob. m.in.: *Polski Słownik Biograficzny*, t. XXVIII, Wrocław-Warszawa..., 1984-1985; H. Wiórkiewicz: *Kolekcja Leopoldis* ..., „Niepodległość i Pamięć”, 1999 nr 14 s. 226-227.

rodniczego. Należy wymienić oprawny w skórę ze złotym tytułem na okładce – „CAES.REG. UNIVERSITAS LEOPOLIENSIS ALBUM PROMOTIONUM AN 1891/2 sqq.” – album promocji doktorskich, zawierający wpisy 385 promocji podpisanych przez kolejnych rektorów, dziekanów i promotorów, wraz z alfabetycznym indeksem doktorów za okres od 30 października 1891 do 1 grudnia 1900 r. Trzeba odnotować zeszyt (brulion) zawierający tekst rękopiśmienny rozprawy Rudolfa Kotuli pt. „Senecas Einfluss auf die Trauerspiele von Andreas Gryphius”, na podstawie której autor doktoryzował się we Lwowie w 1902 r. (rozprawa nie była drukowana)²¹. Wymienionym materiałom towarzyszą drukowane programy wykładów, składów i kronik Uniwersytetu Jana Kazimierza oraz drukowane teksty przemówień rektorów na uroczystych otwarciach roku akademickiego.

Politechnikę Lwowską reprezentują fragmentaryczne materiały: jednostkowe dokumenty kilkunastu studentów z lat 1901-1940 (dyplomy ukończenia studiów, indeksy, legitymacje studenckie, karty immatrykulacyjne) oraz fotografie (tableaux) absolwentów Wydziału Inżynierii (1901 r.) – z uwidocznionym tu m.in. Karolem Stanisławem Klimowiczem (1875-1959) i Oddziału Lasowego (1931 r.), który ukończył Kazimierz Klimowicz (1908-1996), s. Karola Stanisława²². Inne zachowane zdjęcia (12) przedstawiają pracowników Katedry Miernictwa Wydziału Inżynierii w latach 1923-1927; tutaj wśród osób dotychczas zidentyfikowanych występuje wymieniony już wyżej Klemens Jęczalik, oraz Edmund Wilczkiewicz (1891-1946)²³ i Karol Marszałek (zm. 1946 r. we Wrocławiu)²⁴.

- 21 Rudolf Kotula (1875-1940), bibliotekarz, dyrektor kolejnych lwowskich ksiąźnic: Uniwersyteckiej i Biblioteki Fundacji hr. Wiktora Baworowskiego, wybitny teoretyk w dziedzinie bibliotekarstwa, bibliotekoznawstwa i dziedzin pokrewnych, 13 kwietnia 1940 r. deportowany wraz z rodziną do Kazachstanu, tam zmarł 11 października tr. Zob.: Polski Słownik Biograficzny, t. XIV, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1968-1969; Słownik Pracowników Książki Polskiej, Warszawa-Łódź, 1972; K. Korzon: *Rudolf Kotula – dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej we Lwowie (1923-1939)*, „Roczniki Biblioteczne” 1977, z. 3-4, s. 801-845.
- 22 Szerszą informację o lwowskiej rodzinie Klimowiczów i materiałach ofiarowanych do zbiorów Kolekcji Leopoldis przez panię Barbarę Klimowicz-Mocek z Bytomia oraz Antoninę Hass z Milanówka zob. H. Wiórkiewicz: *Kolekcja Leopoldis ...*, „Niepodległość i Pamięć” 1999 nr 14, s. 231-234.
- 23 Edmund Wilczkiewicz (1891-1946), inżynier geodeta, absolwent Politechniki Lwowskiej (1922) i jej pracownik naukowy na Wydziale Inżynierii; 1932 doktoryzował się, 1936 habilitował się z miernictwa; 1937 profesor nadzwyczajny Miernictwa i Fotogrametrii oraz kierownik II Katedry Miernictwa, 1938/39 dziekan Wydziału Inżynierii. W latach 1939-1941 był kierownikiem katedry budowy przyrządów i fotogrametrii w Lwowskim Instytucie Politechnicznym. 1942-1944 wykładał na Państwowych Technicznych Kursach Zawodowych. W 1945 r. wyjechał do Krakowa, gdzie zorganizował wydziały politechniczne AGH. Odznaczony Krzyżem Wirtuti Militari i Złotym Krzyżem Zasługi. Zmarł 5 IV 1946 r. w Krakowie. – E. Krzywicka-Blum: *Lwowska Szkoła Geodezyjna*, „Semper Fidelis”, 1994 nr 2(19), s. 26-27; Z. Popławski: *Dzieje Politechniki Lwowskiej 1844-1945*, Wrocław 1992; *Politechnika Lwowska 1844-1945*, Wrocław 1993; „Przegląd Geodezyjny” 1946: nr 4, s. 2 (nekrolog), 15, nr 11-12, s. 28-37: *Śp. Prof. dr inż. Edmund Wilczkiewicz*.
- 24 Karol Marszałek, w 1927 r. uzyskał dyplom inżyniera miernictwa na Politechnice Lwowskiej; pracownik dydaktyczno-naukowy tej uczelni: 1927-1934 asystent I Katedry Miernictwa na Wydziale Inżynierii Lądowej, od 1934 r. wykładał naukę o terenie i rysunki sytuacyjne. Po wojnie przyjechał do Wrocławia z Krakowa, w składzie pierwszej Grupy Operacyjnej, z zadaniem zabezpieczenia tam gmachów użyteczności publicznej. 26 lipca 1945 r. otrzymał nominację na stanowisko kierownika dwu wrocławskich przedsiębiorstw budowlanych: „Bauunion Schlesien” i „Baugeschäft Josef Kaufman”, z których powstało jedno przedsiębiorstwo „Unia Budowlana”, przezeń kierowana, wykonująca m.in. większość robót przy odbudowie Zakładów Linke-Hofman pod Zarządem Państwowym (Państwowej Fabryki Wagonów, oficjalnie otwartej 26 stycznia 1946 r.). Karol Marszałek zmarł 21 marca 1946 r. we Wrocławiu. B. Broś: *Wielki*

Materiały dotyczące szkolnictwa średniego i powszechnego we Lwowie reprezentowane są przede wszystkim przez fotografie, odznaki oraz dokumenty (świadectwa szkolne, legitymacje, laurki itp.). Występują pamiątki odnoszące się m.in. do państwowych gimnazjów męskich: Gimnazjum II im. K. Szajnochy; Gimnazjum III im. S. Batorego; Gimnazjum IV im. J. Długosza (tu np. tableau arbiturientów z 1935 r., wśród których Adam Klimowicz (1917-1981); Gimnazjum V im. St. Żółkiewskiego; Gimnazjum VI im. St. Staszica; Gimnazjum X im. H. Sienkiewicza (tutaj tableau arbiturientów 1926-1936, a wśród nich późniejsi absolwenci Politechniki Lwowskiej, inżynierowie architektki – Kruszelnicki i Adam Fiałkiewicz (1908-1939), który jako ppor. rezerwy 40 Pułku Piechoty zginął podczas walk o Lwów 22 września 1939 r.). Liczniejsze pamiątki dotyczące Gimnazjum III im. S. Batorego to: kilkanaście świadectw szkolnych, legitymacje, uczniowskie pisemko „Na szkolnym froncie” (1936 nr 2), tableau arbiturientów (1938), wśród których Zbigniew Gorczyński (1920-1941), potem student Wydziału Lekarskiego UJK, aresztowany 1 maja 1940 przy przekraczaniu granicy na Węgry, zamordowany przez bolszewików w więzieniu w Stryju w czerwcu 1941 r. Dużą wartość ma – zatytułowana „WESOŁE BRACTWO 1895 1905 1920 1925 1930” – księga zebrań i zjazdów koleżeńskich klasy VIII, która zdawała maturę w czerwcu 1895 r. w Gimnazjum III im. Franciszka Józefa. Zawiera notatki – protokoły ze 133 zebrań oraz zjazdów, od marca 1911 do 19 maja 1939. Stanowi interesujące źródło do historii szkoły oraz losów kilkudziesięciu maturzystów, potem wykładowców gimnazjalnych, urzędników, profesorów wyższych uczelni, jak na przykład wspomniany tu już Wincenty Czernecki (1876-1960), Adam Czyżewicz (1877-1962), Marian Franke (1877-1944), Stanisław Kętrzyński (1876-1950), Roman Leszczyński (1876-1940), Władysław Podlacha (1875-1951), Józef Świtkowski (1876-1942) i inni.

Nieliczne, ale interesujące pamiątki uczennic odnoszą się do państwowych i prywatnych szkół średnich: Państwowego Żeńskiego Gimnazjum im. Królowej Jadwigi; Zakładu Naukowego Wyższego Żeńskiego Wiktorii Niedziałkowskiej (m. in. świadectwa szkolne z lat 1884-1892, zbiorowe zdjęcie słuchaczek tego zakładu wraz z właścicielką Wiktoria Niedziałkowską (1851-1914), opatrzone napisem „Pamiętka 1892 roku” i na odwrocie zawierające kilkanaście autografów)²⁵; Prywatnego Gimnazjum Ogólnokształcącego im. A. Mickiewicza – Olgi z Filippich Żychowiczowej; Prywatnego Gimnazjum SS. Najświętszej Rodziny z Nazaretu (tutaj oprócz fotografii, świadectw szkolnych, odznaka noszona na berecie, tarcza szkolna noszona na mundurku, pamiątnik uczennicy Anny Fiałkiewicz (ur. 1919 r. – z wpisami szkolnych koleżanek); Prywatnego Gimnazjum Żeńskiego SS. de Nôtre Dame (tu piękna fotografia,

exodus, [w:] *Pierwsze lata na Ziemiach Zachodnich*, Wrocław 2005 s. 168-169, 170, 171, 174, 175, 179; Politechnika Lwowska 1844-1945, Wrocław 1993; „Pionier” 1946: 22 III nr 69, s. 4 (nekrolog), 25 III nr 71, s. 2 (nekrolog); Informacje nadesłane przez dr hab. inż. Z. Popławskiego z Krakowa w 1993 r.

²⁵ Słuchaczką Zakładu Naukowego Żeńskiego Wiktorii Niedziałkowskiej była Seweryna ze Skałkowskich Klimowiczowa (1876-1968), c. Tadeusza Skałkowskiego.

przedstawia wykładowców i uczennice w czerwcu 1938 r., na odwrocie podpis i dedykacja)²⁶; Prywatnego Gimnazjum im. Juliusza Słowackiego.

Szkolnictwo powszechne zaznaczone jest poprzez typowe szkolne dokumenty (świadectwa) i fotografie uczniowskie; warto zasygnalizować pamiątki uczniów szkoły powszechnej publicznej męskiej im. św. Marii Magdaleny (na zachowanych fotografiach wśród uczniów Tadeusz Bronisław Mroczek, ur. 1923 r. we Lwowie, ofiarodawca materiałów rodziny Mroczków i Zalewskich) oraz szkół powszechnych publicznych żeńskich – im. Konarskiego, im. Staszica (tutaj interesująca fotografia uczennic w izbie szkolnej w 1931 r.) i im. Żółkiewskiego.

W całości zbiorów Kolekcji Leopolis bardzo wartościową i najobszerniejszą dokumentację ma środowisko radiowe przedwojennego Lwowa – w tym Wesoła Lwowska Fala w latach 1933-1939, w czasie drugiej wojny światowej zespół artystyczny pod nazwą Czołówka Teatralna Wojska Polskiego Nr 1 Lwowska Fala – działający w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie do listopada 1946 r. Dokumentację tę zebrali artyści, członkowie zespołu: Kazimierz Jan Wajda „Szczepko” (1905-1955), Henryk Vogelfänger „Tońko” (1904-1990), Włada Majewska (ur. 19 III 1911 we Lwowie), Józef Wieszczyk (1907-1968). Obejmuje ona: materiały zachowane luzem (fotografie, zaproszenia, afisze i programy występów, wycinki prasowe z recenzjami) z lat 1934-1945; odpowiednio pogrupowane i trwale oprawione w ośmiu tomach, przeważnie pióra Wiktora Budzyńskiego (1906-1972) teksty monologów, dialogów, skeczów i piosenek „Lwowskiej Fali” z okresu od listopada 1939 do grudnia 1946 r., drukowane programy i afisze niektórych przedstawień i koncertów oraz fotografie przedstawiające występy pojedynczych artystów i całego zespołu (w treści tomy te zawierają teksty szczegółowe dziesięciu – spośród dwunastu zrealizowanych – programów „Lwowskiej Fali”); sześć trwale oprawionych albumów książek-pamiętników podróży i występów, do których, poza wpisami okolicznościowymi wybitnych i zwyczajnych osób-widzów, wpisane są daty i nazwy odwiedzanych miejscowości, wklejane recenzje, fotografie, listy żołnierzy i inne świadectwa-pamiątki tamtego czasu²⁷.

26 Opis identyfikacyjny tego zdjęcia w roku 2002 sporządziła p. Antonina Hass (ur. 1921 r. we Lwowie), c. Karola Stanisława Klimowicza i Seweryny ze Skalkowskich, uczennica Prywatnego Gimnazjum Żeńskiego SS. de Nôtre Dame, potem studentka Instytutu Sztuk Plastycznych we Lwowie, zamężna za Jerzym Hassem, lekarzem, działaczem Narodowej Organizacji Wojskowej. Pani A. Hass za tę pomoc i inne informacje pięknie dziękuje.

27 O działalności środowiska radiowego przedwojennego Lwowa, o „Lwowskiej Fali” i niektórych zachowanych materiałach, zob.: L. Bojczuk: *Jubileusz Teatru Żołnierskiego*, „Polska Walcząca – Żołnierz Polski na Obczyźnie” 14 XI 1942 nr 46, s. 4-5; C. Halski: *Polskie Radio Lwów*, Londyn 1985; T. Dubicki: *Żołnierze polscy internowani w Rumunii w latach 1939-1941*, Łódź 1990, s. 235-236, 237, 266; Tenże: *Wojsko Polskie w Rumunii 1939-1941*, Warszawa 1994; St. Marczak-Oborski: *Teatr czasu wojny. Polskie życie artystyczne w latach II wojny światowej 1939-1945*, Warszawa 1967; M. Matwijów: *Lwów 1914-1945 w rękopisach Ossolineum*, „Rocznik Lwowski” 1993-1994, s. 103-104; A. Mieszkowska: *Czołówka Teatralna Wojska Polskiego Nr 1 Lwowska Fala 1939-1946*, „Pamiętnik Teatralny” 1998 z. 1-2, s. 81-137; Taż: *Wesoła Lwowska Fala*, „Biuletyn Informacyjny” TMPiKPW Oddział Stołeczny, 2002 nr 27, s. 22-24; W. Szolginia: *Na Wesołej Lwowskiej Fali*, Warszawa 1991; Tenże: *Tamten Lwów*, T. VI: *Rozmaitości*, Wrocław 1994; M. Szydłowska: *O kabaretach i rewiach przedwojennego Lwowa*, „Rocznik Lwowski” 2004, s. 87-88; H. Wiórkiewicz: *Kolekcja Leopolis Muzeum Niepodległości w Warszawie*, „Niepodległość i Pamięć”, 1999 nr 14, s. 235-242; Taż: *Kolekcja Leopolis...*, [w:] *10-lecie Muzeum Niepodległości w Warszawie 1990-2000. Księga Pamiątkowa*, Warszawa 2000 s. 136-138; Taż: „*Księgi*

Interesujące są zbiory kilku rodzin lwowskich. Mają prywatny charakter, ale pozwalają odtworzyć uczestnictwo ich członków w wydarzeniach historycznych, w życiu publicznym i pracy zawodowej. Składają się na nie fotografie, w zdecydowanej większości wykonane przez lwowskie zakłady fotograficzne w końcu XIX i pocz. XX wieku, dokumenty (akty urodzenia, chrztu, ślubu, dyplomy, świadectwa zatrudnienia, papiery majątkowe, bilety wizytowe itd.) oraz przedmioty różne. Rozpoczynając prezentację w porządku alfabetycznym należy wymienić pamiątki (dokumenty dotyczące studiów, specjalizacji i praktyk oraz fotografie rodziny i gabinetu okulistycznego) Teodota Karola Bałlabana (1866-1946), znanego we Lwowie lekarza-okulisty, tytularnego generała brygady Wojska Polskiego, wraz z czterema synami uczestniczącego w Obronie Lwowa w listopadzie 1918 r., lwowskiego radnego, przedsiębiorcy i działacza społecznego, autora licznych prac naukowych²⁸; kilka zdjęć przedstawia najstarszego syna, Karola Augusta Teodora Marię Bałlabana (1891-1940), także okulistę, kapitana Wojska Polskiego, jeńca Kozielska, zamordowanego w Katyniu.

Materiały Michała Doroty (1891-1958), maszynisty kolejowego, żołnierza armii austriackiej, uczestnika walk w Obronie Lwowa i wojny polsko-bolszewickiej 1920 r. ilustrują jego udział w tych wydarzeniach²⁹.

W zbiorze pamiątek rodziny Stanisława Fiałkiewicza (ok. 1860-1935), absolwenta Wydziału Prawa Uniwersytetu Lwowskiego, naczelnika wydziału Izby Skarbowej we Lwowie, oprócz fotografii (56) i dokumentów zachowały się resztki porcelanowego serwisu posagowego jego żony, Janiny z Mokrzyckich (1881-1951), z firmy Kazimierza Lewickiego przy placu Mariackim we Lwowie.

W materiałach lekarskiej rodziny Henryka Gorczyńskiego (1889-1979), studenta, a potem pracownika naukowego Uniwersytetu Jana Kazimierza, po wojnie profesora Uniwersytetu Wrocławskiego i Akademii Medycznej we Wrocławiu, dominują jego dokumenty, fotografie i dokumenty jego syna, Zbigniewa Henryka Gorczyńskiego (1920-1941), wspomnianego tu już, oraz jego brata, Ludwika Gorczyńskiego (1891-1953), także lekarza po studiach na Uniwersytecie Lwowskim, pracownika tej uczelni, w latach drugiej wojny światowej w Armii Polskiej gen. W. Andersa.

Rodzinę lwowskiego kolejarza, Józefa Jurkowskiego, przedstawiają nieliczne, ale ciekawe dokumenty i piękne rodzinne portrety zbiorowe; część materiałów dotyczy jego syna, inżyniera Józefa Kazimierza Jurkowskiego (ur. 1891 – zm. w l. 50-tych we Lwowie), absolwenta, asystenta 1913/14 oraz 1920/21,

---

pielgrzymstwa lwowskiego” w zbiorach Kolekcji Leopold Museum Niepodległości w Warszawie, „Biuletyn Informacyjny” TMLiKPW Oddział Stołeczny, 2005 nr 39, s. 10-14.

28 O Teodorze Karolu Bałlabanie zob.: St. Łoza: *Czy wiesz, kto to jest? Uzupelnienia i sprostowania*, Warszawa 1939; T. Kryśka-Karski, St. Żurkowski: *Generałowie Polski Niepodległej*, Warszawa 1991; P. Stawicki: *Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1918-1939*, Warszawa 1994; P. Szarejko: *Słownik lekarzy polskich XIX w.*, t. I, Warszawa 1991; J. Janicki: *A do Lwowa daleko aż strach... Alfa-bet lwowski 3*, Warszawa 1996 s. 15-19 oraz ilustracje; „Wschód” 21 V 1939 nr 131 s. 3.

29 Omówienie pamiątek rodzinnych Michała Doroty, rodziny Gorczyńskich, Fiałkiewiczów, Klimowiczów, Progulskich, zob. H. Wiórkiewicz: *Kolekcja Leopold... „Niepodległość i Pamięć”* 1999 nr 14, s. 226-229, 231-234, 237-238.

konstruktora 1921-1940 w I Katedrze Budowy Maszyn na Wydziale Mechanicznym Politechniki Lwowskiej³⁰.

Ponad sto fotografii (w tym album), kilkanaście dokumentów odnosi się do czterech pokoleń rodziny Klimowiczów, której zamieszkiwanie we Lwowie zapoczątkował Teodor Klimowicz (1794-1874), przybywający tu z Łopatyna pow. Brody; dominują pamiątki dotyczące Karola Stanisława Klimowicza (1875-1959), s. Karola (1848-1889), kupca lwowskiego i Domiceli z Justianów (1848-1909), absolwenta Politechniki Lwowskiej, inżyniera w Wydziale Krajowym i w Wydziale Samorządowym Urzędu Wojewódzkiego we Lwowie, a także jego sześciorga dzieci: Tadeusza (1904-1908), Janiny (1906-1964), Władysława Tadeusza (1910-1943), inżyniera hydrotechnika, cichociemnego w latach II wojny światowej, Adama (1917-1981), prawnika, Kazimierza (1908-1996), inżyniera leśnika, Antoniny (ur. 1921), zamężnej za J. Hassem, doktorem medycyny.

Dwóch pokoleń dotyczą pamiątki rodziny Mroczków, ze Lwowem związanej na stałe od roku 1920 w wyniku zawarcia związku małżeńskiego przez Mieczysława Maksymiliana Mroczka (1889-1939) z Jadwigą Franciszką (1900-1995), c. Ludwika Zalewskiego, właściciela znanej firmy cukierniczej. W materiałach rodziny Mroczków występują dokumenty (szkolne i pracy bankowej) oraz interesujące zdjęcia z pracy M.M. Mroczka w Miejskiej Komunalnej Kasie Oszczędności we Lwowie przy ul. Wałowej 9. Wartość dokumentalna materiałów została wzbogacona dzięki szczegółowym opisom, sporządzonym przez darczyńcę, p. Tadeusza Mroczka (ur. 1923 r. we Lwowie), aktora, zamieszkałego w Koszalinie.

W materiałach rodziny wspomnianego tu już Stanisława Michała Progulskiego (1874-1941), profesora tytularnego Uniwersytetu Jana Kazimierza, fotografa, dominują fotografie (95 % zbioru), przeważnie jego autorstwa i pocztówki pochodzące z dorobku jego syna, Andrzeja (1912-1941), inżyniera elektryka, znanego fotografika. Oprócz wymienionej wcześniej togi profesorskiej, zachował się też dyplom doktorski uzyskany przez St.M. Progulskiego na Wydziale Lekarskim c.k. Uniwersytetu Franciszka Józefa we Lwowie w 1902 r. Z lwowskiego mieszkania Progulskich przy ul. Asnyka 1 pochodzi tkanina hułulska.

Głównie papiery rodzinne i fotografie odnoszą się do przedstawicieli czterech pokoleń rodziny Skierskich, począwszy od Karola Skierskiego (1821-1880), s. Samuela, superintendenta kalwińskiego diecezji krakowskiej, zesłańca syberyjskiego i Ludwiki z Soleckich³¹. Zachowane akty urodzenia, chrztu, ślubu, świadectwa pracy, papiery majątkowe, dyplomy do odznak, listy Florentyny Julii Sturmówny, członkini Stowarzyszenia im. Klauдії Potockiej (tzw.

30 Politechnika Lwowska 1844-1945, Wrocław 1993 (tu podano, iż zaginął we Lwowie w 1940 r.); Z. Popławski: *Wykaz pracowników naukowych Politechniki Lwowskiej w latach 1844-1945*, Kraków 1994; Informacje p. Krystyny Menderer z Warszawy, wnuczki Józefa i siostrzenicy Józefa Kazimierza Jurkowskich (ona podaje, że zmarł w latach 50-tych).

31 W. Śliwowska: *Zesłańcy polscy w Imperium Rosyjskim w pierwszej połowie XIX wieku. Słownik biograficzny*, Warszawa 1998; Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie, Dział Rękopisów: Florentyna Skierska: *Dla moich synów. Wspomnienie*, (1888), Lwów, b.nr. inw.

Klaudynki) do Zofii Romanowiczówny (około 80), pochodzą z okresu od lat dwudziestych XIX wieku po lata czterdzieste wieku XX. Materiały w istotnej części dotyczą Włodzimierza Karola Skierskiego (1876-1947)³², s. Karola i jego drugiej żony Florentyny z d. Sturm (1839-1890)³³, kupca lwowskiego, w latach 1900-1939 związanego ze znaną we Lwowie i w Galicji firmą z pomocami naukowymi pod nazwą „F.M. Złotnicki”, pasaż Hausmana 8. Występują też dokumenty nauki i studiów Marii Antoniny Skierskiej (1916-2002), c. Włodzimierza Karola i Marii ze Złotnickich, ofiarodawczyni pamiątek rodziny Skierskich, Zbrożków, Złotnickich oraz innych materiałów lwowskich³⁴.

W grupie pamiątek rodziny Ludwika Zalewskiego (1868-1940), od roku 1900 właściciela najślawniejszej cukierni we Lwowie, zachowały się nieliczne, lecz piękne fotografie rodzinne, rozmaite druki firmowe (koperty i blankiety do korespondencji, papier pakunkowy ozdobny do pakowania towaru itp.), a także bardzo cenna fotografia cukierni przy ul. Akademickiej 22 z około 1910 r. Pamiątkom towarzyszy opracowanie sporządzone przez ich ofiarodawcę, p. Tadeusza Mrocza.

Wpisaną w lwowski handel rodzinę Złotnickich prezentują nieliczne papiery i fotografie odnoszące się do Józefa Złotnickiego (ok. 1812-1870), w latach 1835-1870 kancelisty w Dyrekcji Policji i urzędnika w c.k. Sądzie Krajowym we Lwowie oraz jego syna Franciszka Ksawerego Mariana (1846-1918), wła-

- 32 Włodzimierz Karol Skierski (1876-1947), kupiec lwowski, w latach 1897-1899 zatrudniony u Mikołaja Ludwiga we Lwowie (ul. Halicka 14), od 1 czerwca 1900 do 10 grudnia 1939 r. w firmie z pomocami naukowymi „F.M. Złotnicki”, kolejno – w charakterze sprzedawcy, kierownika działu, współnika i spadkobiercy. W czasie pierwszej wojny światowej w wojsku austriackim walczył na froncie włoskim. W obronie Lwowa uczestniczył w szeregach Miejskiej Straży Obywatelskiej, został uhonorowany jej odznaką oraz odznaką „Orleń”. Żonaty z Marią ze Złotnickich (1872-1933), c. Mariana i Marii z d. Weisser, miał z nią dwie córki: Janinę (zm. 12 XI 1909 w wieku 9 lat) oraz Marię Antoninę (1916-2002). Zmarł 1 marca 1947 r. we Lwowie.
- 33 Florentyna Julia Sturmówna (1839-1890), zameżna Karolowa Skierska, oraz jej siostra Henryka Franciszka Sturmówna, to gorące patriotki, członkinie Stowarzyszenia im. Klauдії Potockiej (tzw. Klaudynki), założonego przez Z. Romanowiczównę, wspólnie z W. Dybowską i J. Dzierżanowską na parę lat przed powstaniem styczniowym. One to, oraz ich siostra przyrodnia, Klara Majewska z Riegerów, założyły pierwszą czytelnię ludową w Galicji, w Sokalu. W 1863 r. w lazarecie założonym u oo. Bernardynów w Sokalu pielęgnowały rannych powstańców. – M. Bruchnalska: *Ciche bohaterki. Udział kobiet w powstaniu styczniowym*. (Materiały), Miejsce Piastowe 1933 s. 120, 121 (tu foto), 308; Z. Romanowiczówna: *Dziennik lwowski 1842-1930*, t. 1-2, oprac. Z. Sudolski, Warszawa 2005; Taż: *Kludynki*, Lwów 1913, s. 6, 14, 19, 23; „Kronika Powszechna”, Lwów 1 II 1913 nr 5 s. 94; Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie, Dział Rękopisów: Florentyna Skierska: Dla moich synów. Wspomnienie, (1888) Lwów, b.nr.inw.
- 34 Maria Antonina Skierska (1916-2002), ukończyła Prywatne Humanistyczne Żeńskie Gimnazjum SS. Najświętszej Rodziny z Nazaretu we Lwowie, w latach 1934-1939 studiowała na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UJK (fizyka), była ostatnią przewodniczącą Sodalicii Studentek. W czasie drugiej wojny światowej czynna w konspiracji na terenie Lwowskiego Obszaru AK; jako „Konstancja” zorganizowała już w grudniu 1941 r., złożony głównie z kobiet, aparat kolportażu BiP, rozprowadzała „Biuletyn Ziemi Czerwieńskiej”. Z tego tytułu otrzymała uprawnienia kombatanckie w Polsce w październiku 1998 r. Po wojnie została we Lwowie. Wraz z zaprzyjaźnioną dr Ireną Pelczarską (1911-1990) i Janiną Sosabowską, w domu przy ul. Snopkowskiej 11 stworzyły i kultywowały azyl polskości. Zmarła w dniu 30 września 2002 r. we Lwowie. – S. Jankowski: *Kwadran na Zamarstynowie*, Kraków 1995, s. 30; J. Kamińska-Kwak: *Inteligencja województwa lwowskiego w okresie międzywojennym*, Rzeszów 2005; G. Mazur: *Biuro Informacji i Propagandy SZP-ZWZ-AK 1939-1945*, Warszawa 1987; M. Żuławski: *Album domowe*, Warszawa 1997 s. 248; „Biuletyn Informacyjny” TMLiKPW Oddział Stołeczny, 2002 nr 27 s. 30; „Cracovia-Leopolis” 2002 nr S (23a) s. 31; „Gazeta Wyborcza” (Gazeta Stołeczna) 22 X 2002 nr 247, s. 13 (nekrolog); „Kombatant” Biuletyn Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, 1999 nr 4(98), s. 4; *Goście ze Lwowa*; „Semper Fidelis”, 1990 nr 4-5, s. 45.

ściciela firmy p.n. „F.M. Złotnicki”, założonej w 1893 r., istniejącej do 10 grudnia 1939 r., tj. do chwili jej upaństwowienia przez władze sowieckie. Są tutaj świadectwa szkolne ze szkoły publicznej w Tarnopolu z lat 1825-1827, dokumenty pracy we Lwowie w latach 1835-1870, świadectwa urodzenia, chrztu, małżeństwa oraz dokumenty związane z funkcjonowaniem firmy F.M. Złotnickiego.

Nieliczne, ale wartościowe są materiały Władysława Zycha (1899-1981), uczestnika walk niepodległościowych 1918-1921, absolwenta i pracownika naukowego Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, czynnie uczestniczącego w konspiracji lwowskiej od 1939 r. (był m.in. komendantem Okręgu I Lwów-Wschód ZWZ-1 i p.o. Okręgowego Delegata Rządu RP we Lwowie), aresztowanego 13 maja 1943 r., więźnia Oświęcimia i innych obozów w Niemczech, po 1945 r. pozostałego na emigracji³⁵. W zachowanych materiałach występują: dokumenty studiów na Politechnice Lwowskiej (1918-1923) i na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie (1924-1927); dyplom doktorski uzyskany na UJK 30 maja 1927 i papiery pracy w Zakładzie Paleontologii tej uczelni; dyplom nadania mu Złotego Krzyża Rycerskiego I kl. szwedzkiego Orderu Wazów (Sztokholm 1936); papiery (tu zeszyt-pamiętnik z zapiskami z okresu czerwiec 1921-koniec kwietnia 1922) i pamiętinki związane z jego uczestnictwem w Powstaniu Śląskim 1921 r.; grypsy (8) pisane w więzieniu przy ul. Łąckiego we Lwowie (2 VI – 20 IX 1943), w którym został osadzony po aresztowaniu przez Niemców 13 maja 1943 i przebywał do 3 października tr. Część materiałów dotyczy jego żony Felicji z Czerkawskich (1899-1976), nauczycielki, w czasie okupacji uczestniczącej w konspiracji (już od 1940 r. łączniczka Oddziału IX Komendy Obszaru), po wojnie pracowniczki Dyrekcji Lasów Państwowych w Szczecinku (są tu dokumenty ewidencyjne i ewakuacji z lat 1942-1945). Materiały Władysława i Felicji Zychów do zbiorów Kolekcji Leopolis przekazała ich córka, Anna (1928-2002), zamężna Sokołowska, również czynna w konspiracji (łączniczka Oddziału IX Komendy Obszaru 3 AK we Lwowie), po wojnie mgr farmacji; po jej śmierci, przekazu kolejnego dokonał jej mąż, p. Jerzy Władysław Maria Sokołowski.

Do zbiorów Kolekcji Leopolis trafiły też pojedyncze, używane we Lwowie i gdzie indziej, rozmaite przedmioty: dwie maszyny do ubijania śmietany (XIX w.); metalowe pudełka firmy cukierniczej Ludwika Zalewskiego oraz „Branki” – Fabryki cukrów, czekolady i kakao, założonej w 1882 r.; termometr lekarski z apteki Piotra Mikolascha; krawatka z firmy Gabriela Staraka; skórzana rękawiczka – wyrób Bernarda Feina; drewniany wieszak do ubrań ze sklepu przy ul. Sykstuskiej 10-12; ze szkła kolorowego kubek do picia wody mineralnej w Truskawcu (1847 r.), z widokami źródeł i inicjałami właściciela,

35 E. Częściak: *Władysław Świrski i jego zbiór oryginalnych materiałów okupacyjnych z Obszaru 3 AK Lwów 1942-1944*, „Czasopismo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich”, 1992 z. 1, s. 253-254; J. Draus: *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie 1939-1944*, [w:] *Historia-Spoleczeństwo-Wychowanie*. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Józefowi Miąso, Pułtusk-Warszawa 2004, s. 97; G. Mazur, J. Węgiński: *Konspiracja Lwowska 1939-1944. Słownik biograficzny*, Katowice 1997.

kuracjusza Kajetana Szymonowicza (1794-1873), profesora gimnazjalnego; ołówek z Zakładu Naukowego im. dr Jana Niemca we Lwowie; kilkanaście laurerek imienninowych z rodziny Henryka i Marii Schmidtów, z lat 1879-1896 oraz laurka wykonana dla doc. Wincentego Czerneckiego (już wymienionego tu) przez jego bratanka, także Wincentego (1929 Lwów – 1994 Warszawa), potem inżyniera (laurka ma datę: Lwów 5 kwietnia 1938 r.).

Fragmentaryczne materiały dotyczące się całego obszaru ziem wschodnich dawnej Rzeczypospolitej obejmują: około 30 grafik (przeważnie litografie A. Miesierowicza według rysunków N. Ordy), kilka rysunków i akwrel; kilkaset pocztówek, w zdecydowanej większości wydanych w Polsce w latach dwudziestych i trzydziestych XX w.; nieliczne papiery związane ze szkolnictwem. Zwraca uwagę album „WOŁYŃ” (1935), zawierający ponad 100 fotografii Polskiej Agencji Telekomunikacyjnej, przedstawiających m.in.: widoki Krzemieńca i jego sławnego liceum, kamieniołomów bazaltu w Janowej Dolinie w pow. kostopolskim, Poczajowa z najokazalszą cerkwią na Kresach Rzeczypospolitej, a także sceny z życia wielonarodowościowej społeczności wołyńskiej. Album zatytułowany „WILNO”, z wytłoczonym na zewnętrznej stronie przedniej okładki herbem miasta, zawiera zdjęcia Jana Bułhaka (1876-1950), Edmunda (1905-1984) i Bolesławy (1908-1981) Zdanowskich, wykonane w latach trzydziestych XX w. Wśród wydawnictw dominują przewodniki, informatory, pojedyncze numery prasy kresowej; interesujące pozycje odnoszą się do województwa poleskiego i stanisławowskiego.

Z racji funkcjonowania Kolekcji Leopoldis w Bibliotece Muzeum Niepodległości gromadzone są współczesne czasopisma podejmujące tematykę Kresów Wschodnich byłej Rzeczypospolitej w granicach sprzed 1939 r. Dotychczas pozyskano – w całości w drodze darów – prasę kresową wydawaną w Londynie: „Biuletyn Koła Lwowian” (1961-1987), ukazujący się od 1988 roku pod tytułem „Lwów i Kresy”; „Kwartalnik Kresowy i Biuletyn Związku Ziem Wschodnich RP”; „Zeszyty Lwowskie”³⁶. Współczesną prasę kresową ukazującą się w kraju reprezentują m.in.: „Semper Fidelis”, wydawany we Wrocławiu organ TMLiKPW od 1989 r.; „Cracovia-Leopolis”, krakowski kwartalnik, wydawany od 1995 r. pod auspicjami Krakowskiego Oddziału TMLiKPW, pod redakcją Andrzeja Chlipalskiego; „Biuletyn Informacyjny” Oddziału Stołecznego TMLiKPW, wydawany od 1996 r.; „Rocznik Lwowski”, od 1991 r. oficjalne wydawnictwo Instytutu Lwowskiego w Warszawie, redaktor naczelny Janusz Wasylkowski; „Przegląd Wschodni”, wydawany w Warszawie od 1991 r.; „Wołyń Bliżej”, poświęcony terenowi Wołynia i Polesia, kwartalnik Społecznego Komitetu Pomocy Parafii Rzymsko-Katolickiej w Równem na Wołyniu, wydawany w Janowie Lubelskim-Śremie pod redakcją Krystyny Wojciechowskiej, od 1994 r.; od 1989 r. ukazujący się redagowany przez prof. Jerzego Kowalczyka „Biuletyn Informacyjny” TMLiKPW Oddział Kraków, który po-

36 W. Kolasa: *Przegląd współczesnych czasopism kresowych*, [w:] *Kraków-Lwów. Książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku*, t. IV, pod red. J. Jarowieckiego, Kraków 1999 s. 366-398.

czynając od numeru 101 – zmienił nazwę „Ulica na Bajkach”; pismo z grupy kombatanckich: krakowski „Biuletyn Informacyjny” ŚZZAK Ogólnopolskiego Oddziału Żołnierzy AK Obszaru Lwowskiego im. Orłat Lwowskich (życzliwie nadsyłany nam przez prof. Jerzego Kowalczyka z Krakowa). Gromadzone są współczesne druki zwarte³⁷.

Obok gromadzenia zbiorów również upowszechniano polską przeszłość Lwowa i wschodnich ziem dawnej Rzeczypospolitej. W ciągu trzynastu lat funkcjonowania Kolekcji Leopoldis w Muzeum Niepodległości przygotowano osiem wystaw obejmujących tematykę kresową. Poza wspomnianą na początku tego tekstu wystawą „Lwowskie Cymelia” (1993) zrealizowano ekspozycję „Dary i nabytki Kolekcji Leopoldis Muzeum Niepodległości”, w połączeniu z prezentacją rysunków Władysława Szczepańskiego (ur. 1951 we Lwowie), z cyklu „Oczyrna szarego człowieka”. Na wystawie udostępnianej od 27 V do 10 VII 1994 pokazano 424 obiekty: dzieła artystyczne, dokumenty oficjalne i pamiątki rodzinne, zgrupowane wokół wydarzeń i faktów historycznych oraz ich upamiętniania we Lwowie i Małopolsce Południowo-Wschodniej w okresie od końca XVIII wieku po rok 1939. Scenariusz wystawy i komisarz – Helena Wiórkiewicz, projekt i aranżacja plastyczna – Marta Kodym. Wystawie towarzyszył informator³⁸. Odbyły się dwie imprezy o tematyce lwowskiej.

Kolejna wystawa zatytułowana „We Lwowie przed stu laty. U źródeł. Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego” (21 X 1995 – 18 II 1996) uświetniła setną rocznicę założenia Towarzystwa Ludoznawczego we Lwowie (9 II 1895). Przygotowana została w Muzeum Niepodległości w Warszawie wspólnie z Muzeum Etnograficznym im. Seweryna Udzieli w Krakowie, Warszawskim Ośrodkiem Kultury i Januszem Wasylkowskim. Wystawa miała charakter historyczno-etnograficzny, łączyła w integralną całość trzy ważne tematy: wizerunek Lwowa jako ośrodka kulturalno-naukowego, lwowską genezę Towarzystwa Ludoznawczego oraz jego działalność na obszarze Galicji w latach 1895-1905, w tym badania nad Huculszczyzną. Ekspozowano 446 obiektów, użyczonych przez 22 właścicieli (instytucje i osoby prywatne). Pokazano wiele unikalnych fotografii, malarstwo T. Rybkowskiego, K. Sichulskiego, T. Axentowicza, P. Pautscha, W. Jarockiego i innych artystów, grafikę, plakaty i afisze, medale, stroje huculskie, wyroby rzemiosła, ceramikę itd. Scenariusz wystawy opracowały: Helena Wiórkiewicz, Anna Milewska, Anna Oleszczuk. Projekt plastyczny wystawy – Marta Kodym. Wystawa miała informator³⁹. W czasie jej trwania odbyły się wykłady o Polskim Towarzystwie Ludoznawczym i Huculszczyźnie

37 W.M. Kolasa: *Lwów i Kresy Wschodnie. Bibliografia druków zwartych wydanych w Polsce w latach 1979-2001*, [w:] *Kraków-Lwów. Książki – czasopisma – biblioteki XIX i XX wieku*, t. VI, cz. 2, pod red. J. Jarowieckiego, Kraków 2003, s. 303-349.

38 *Dary i nabytki Kolekcji Leopoldis Muzeum Niepodległości. Oczyrna szarego człowieka 1983-1986, rysunki Władysława Szczepańskiego. Wystawa 28 maj – 10 lipiec 1994* (informator, oprac. H. Wiórkiewicz, B. Modrzejewska), Muzeum Niepodległości (Warszawa 1994).

39 *We Lwowie przed stu laty. U źródeł Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego. Wystawa, październik 1995 – styczeń 1996* (informator, oprac. H. Wiórkiewicz), Muzeum Niepodległości w Warszawie, Muzeum Etnograficzne im. Seweryna Udzieli w Krakowie, Warszawski Ośrodek Kultury (Warszawa 1995).

oraz imprezy – „Weekendy Lwowskie”: pokazy filmów, występy zespołu „We-soły Lwów” (ze Lwowa), spotkania z kolekcjonerami Leopolanów i Kresowianów. W „Ogólnopolskim Konkursie na Najciekawsze Wydarzenie Muzealne Roku 1995” wystawa uzyskała wyróżnienie.

Jak dotychczas największym przedsięwzięciem była wystawa „Kresy Wschodnie Rzeczypospolitej. Ziemia i ludzie” (17 IX 1997 – 18 I 1998). Miała ona charakter historyczno-etnograficzno-geograficzny. W porządku czasowo-przestrzennym ukazywała obszary dawnych ziem wschodnich I i II Rzeczypospolitej, od czasów legendarnego rycerza kresowego Mohorta, bohatera poematu Wincentego Pola, aż po rok 1939. Jej główną treścią była ziemia (terytorium i krajobraz) oraz ludzie (wielonarodowość, wieloetniczność, wielokulturowość tego obszaru). Pomyślana została jako pewnego rodzaju podróż w przeszłość historyczną, podróż po Kresach – z przystankami w miastach wojewódzkich oraz pomniejszych – Lwowie, Stanisławowie, Tarnopolu, Łucku, Brześciu, Grodnie, Wołkowysku, Nowogródka i Wilnie. Wystawa zawierała 1216 różnego typu obiektów, pochodzących ze zbiorów 37 muzeów, bibliotek i archiwów oraz ze zbiorów 30 osób prywatnych. Zrealizowana w Muzeum Niepodległości ekspozycja była pierwszą w powojennej Polsce prezentacją całego obszaru ziem wschodnich, ongiś stanowiących integralną część dawnej Rzeczypospolitej. Scenariusz wystawy opracowała Helena Wiórkiewicz, projekt architektoniczno-plastyczny Marta Kodym. Wystawie towarzyszył informator z obszernym tekstem autora książki o Kresach, profesora Uniwersytetu Wrocławskiego Jacka Kolbuszewskiego: „Kresy: pomiędzy mitem a rzeczywistością”⁴⁰. W okresie trwania ekspozycji odbyło się osiem imprez o tematyce kresowej oraz konkurs wiedzy o Kresach. Wystawę do prezentacji prawie w całości przejęło Muzeum Historyczne Oddział Muzeum Okręgowego w Białymstoku. W Ogólnopolskim Konkursie na „Najważniejsze Wydarzenie Muzealne Roku 1997” wystawa ta została nagrodzona⁴¹.

„W osiemdziesiąt rocznicę Obrony Lwowa 1918-1919. Dokumenty i pamiętki” – to pokaz przygotowany w Muzeum Niepodległości, wpisany w uroczyste obchody osiemdziesięciolecia Niepodległości, osiemdziesięciolecia Obrony Lwowa i dziesięciolecia Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich, zorganizowane przez Oddział Stołeczny tego Towarzystwa w dniach 20-26 listopada 1998 r. w Warszawie. Oprócz obiektów ze zbiorów Muzeum Niepodległości, Janusza Wasylkowskiego, Wandy Szolginiowej, Krysiny Badian-Gumiennej zostały po raz pierwszy zaprezentowane dokumenty

40 *Kresy Wschodnie Rzeczypospolitej. Ziemia i ludzie. Wystawa 17 września 1997 – 17 stycznia 1998*, (informator), Muzeum Niepodległości, Warszawa 1997.

41 Omówienie wystawy zob. m.in.: M. Bajer: *Pamięć mądra*, „Rocznik Lwowski” 1997-1998, s. 325-331; J. Piechowski: *Wystawa o Kresach Wschodnich. Ziemia i ludzie*, „Gość Niedzielny” 12 X 1997 nr 41, s. 19; T. Stańczyk: *Piękno Kresów Wschodnich. Wystawa w Muzeum Niepodległości*, „Rzeczpospolita” 18 IX 1997 nr 218; I. Szkułowska: *Podróż przez Kresy – muzealna ekspozycja*, „Głos znad Niemna” 29 XI 1997 nr 48, s. 3; H. Wiórkiewicz: *Kresy Wschodnie Rzeczypospolitej. Ziemia i ludzie. Wystawa w Muzeum Niepodległości w Warszawie*, „Niepodległość i Pamięć”, 1999 nr 14, s. 247-264; „Gazeta Wyborcza” (Gazeta Stołeczna) 22 IX 1997 nr 221: *Podróż po Kresach*.

i afisze (na 99 planszach), wydane przez różne jednostki organizacyjne w okresie walk o Lwów w Drukarni Wojskowej od 1 do 22 listopada 1918 r., pochodzące ze zbiorów Janusza Przyślewicza z Wałbrzycha; materiały te zgromadził jego ojciec, Marian Przyślewicz (1893-1986), drukarz, uczestnik Obrony Lwowa, potem kierownik Drukarni „Książnica – Atlas”, po wojnie dyrektor Drukarni Uniwersyteckiej we Wrocławiu oraz Zakładów Kartograficznych tamże. Pokaz udostępniany w dniach 20-29 listopada 1998 cieszył się dużym zainteresowaniem, informowały o nim prasa, radio i telewizja. Towarzyszyła mu ulotka informacyjna.

Kontynuacją działalności wystawienniczej o śladach polskości, tym razem na Północno-Wschodnich Kresach Rzeczypospolitej, była wystawa „Pamięć Grodna 1919-1939”, zainicjowana przez Stowarzyszenie Grodnian im. Elizy Orzeszkowej w Warszawie oraz Warszawskie Towarzystwo Przyjaciół Wilna i Grodna, wspólnie z Muzeum Niepodległości zrealizowana, udostępniana publiczności od 29 stycznia do 30 kwietnia 1999 r.⁴² Była to pierwsza w powojennej Polsce poświęcona Grodnu ekspozycja. Miała charakter historyczno-pamiętkowy. Ukazywała wizerunek miasta, najważniejsze zdarzenia w jego życiu, zbiorowy portret jego mieszkańców, związki z Grodnem Elizy Orzeszkowej. Te wątki tematyczne ilustrowały ponad 744 różnego typu obiekty, użyte przez 22 muzea, biblioteki i archiwa oraz przez 85 osób prywatnych (głównie dawnych mieszkańców Grodna). Scenariusz wystawy opracowały – Helena Wiórkiewicz i Wanda Renikowa, projekt architektoniczno-plastyczny Bohdan Chmielewski. Wystawie towarzyszył obszerny, bogato ilustrowany informator. W okresie trwania ekspozycji odbyły się imprezy: „Wspomnienia grodzieńskie”; „Między miłością a polityką czyli rzecz o Zofii Nałkowskiej”; promocja publikacji zbiorowej „Bohaterowie sto lat później”; „Weekend z Grodnem”.

Wieczór pamięci i wystawa „W 60. rocznicę kaźni profesorów lwowskich” (2 VII – 31 X 2001) były hołdem złożonym tym, którzy polegli za polską naukę – profesorom wyższych uczelni Lwowa, rozstrzelanym w lipcu 1941 r. przez hitlerowców na Wzgórzach Wuleckich. Wieczór pamięci w dniu 2 lipca 2001 r. (w specjalnie przygotowanej scenografii) zgromadził ponad 150 osób, w tym najbliższych członków rodzin i krewnych ofiar mordu. Do zebranych mówili: Jerzy Janicki – 3/4 lipca we Lwowie; Magdalena Bajer – Lwowskie rody uczone; Aleksandra Garlicka – Wspomnienia Ojca – prof. Henryka Mierzeckiego; ks. Janusz Popławski – Wzgórze Wuleckie w moich wspomnieniach; prof. Jan Kulczyński – Mowa inauguracyjna wygłoszona na uroczystym otwarciu Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu w dniu 9 czerwca 1946 r. przez prof. Stanisława Kulczyńskiego; prof. dr hab. Wojciech Wrzesiński –

42 O wystawie zob. m.in.: K. Czubaszek: *Miasto, które zostało w pamięci*, „Życie Warszawy” 29 I 1999 nr 24, s. 6; I. Ejsmont: *Weekend z Grodnem w Warszawie*, „Głos znad Niemna” 30 IV 1999 nr 17, s. 3; *Pamięć Grodna 1919-1939. Informator wystawy, luty – kwiecień 1999*, Muzeum Niepodległości w Warszawie, Stowarzyszenie Grodnian im. Elizy Orzeszkowej w Warszawie, Warszawskie Towarzystwo Przyjaciół Wilna i Grodna, Warszawa 1999; I. Szkudelska: *Pamięć Grodna 1919-1939*, „Głos znad Niemna” 5 III 1999 nr 9, s. 5; H. Wiórkiewicz: *Pamięć Grodna 1919-1939. Wystawa w Muzeum Niepodległości w Warszawie*, „Niepodległość i Pamięć” 1999 nr 14, s. 265-273.

Wrocławskie środowisko akademickie wobec tragedii lipcowej 1941 roku; Jerzy Janicki – Jak powstał film o zbrodni na Wzgórzach Wuleckich; Relacje prof. dr hab. Tomasza Cieszyńskiego o aresztowaniu jego Ojca prof. dr Antoniego Cieszyńskiego przez Gestapo – odczytał Ryszard Bacciarelli⁴³. Miała miejsce projekcja filmu „4 lipca o świcie we Lwowie” (1988), scen. M. Bekajło i J. Janicki, reżyseria – M. Bekajło. Przygotowana wystawa miała formę planszową. W jej wprowadzeniu przypomniano lwowski ośrodek akademicki w latach II Rzeczypospolitej, działające tu wyższe uczelnie: Uniwersytet Jana Kazimierza, Politechnikę Lwowską, Akademię Medycyny Weterynaryjnej, Akademię Handlu Zagranicznego. Główną treść ekspozycji poświęcono dramatom profesorów w lipcu 1941 roku. W specjalnie zamierzonej oprawie plastycznej zaprezentowane zostały portrety fotograficzne i obszernie noty biograficzne ofiar mordy w nocy z 3 na 4 lipca, rozstrzelanych 22 profesorów i docentów Uniwersytetu Jana Kazimierza, Politechniki Lwowskiej i Akademii Medycyny Weterynaryjnej, także zamordowanych tejże nocy niektórych członków ich rodzin i współmieszkańców⁴⁴, jak również dwóch profesorów Akademii Handlu Zagranicznego – Stanisława Ruzewicza i Henryka Korowicza, zastrzelonych 12 lipca (zapewne na Piaskach Janowskich) oraz Kazimierza Bartla, trzykrotnego premiera rządu II Rzeczypospolitej, profesora geometrii wykreślnej na Politechnice, rozstrzelanego z rozkazu Himmlera 26 lipca 1941 r. Ekspozycji portretów towarzyszyły m.in. indeksy studenckie z autografami zamordowanych profesorów, wybrane dzieła naukowe, mówiące o ich wkładzie w rozwój nauki polskiej i światowej. Ekspozowane na wystawie materiały pochodziły ze zbiorów: Archiwum PAN, Biblioteki Głównej Lekarskiej w Warszawie, Biblioteki Głównej SGGW, Biblioteki Narodowej, Muzeum Niepodległości. Scenariusz wystawy opracowała Helena Wiórkiewicz, projekt plastyczny Marta Kodym. Wystawie towarzyszyła ulotka zatytułowana: „Czwartego Lipca o świcie we Lwowie”.

43 A. Mieszkowska: *Wieczór pamięci*, „Tydzień Polski”, Londyn 21 VII 2001 nr 29, s. 7; „Cracovia – Leopoldis” 2001, nr S(27a), s. 48.

44 Nocą z 3 na 4 lipca 1941 r., dowodzone przez SS-Brigadenführera Eberharda Schöngartha gestapowskie „Einsatzkommando” dokonało – według ściśle ustalonych list – aresztowań profesorów Uniwersytetu Jana Kazimierza, Politechniki i Akademii Medycyny Weterynaryjnej. Aresztowanych przewożono do Bursy im. Abrahamowiczów, skąd po kilku godzinach brutalnych przesłuchiwań wyprowadzano na stok Wzgórz Wuleckich i tam „4 lipca o świcie” rozstrzeliwano. Wśród nich było dwunastu profesorów i docentów Wydziału Lekarskiego UJK: Antoni Cieszyński (stomatolog), Władysław Dobrzaniecki (chirurg), Jan Grek (internista) wraz z żoną, Jerzy Grzędzielski (okulista), Henryk Hilarowicz (chirurg), Stanisław Mączewski (ginekolog), Witold Nowicki (anatomopatolog) wraz z synem, Tadeusz Ostrowski (chirurg) wraz z żoną, Stanisław Michał Progulski (pediatra) wraz z synem, Roman Rencki (internista), Włodzimierz Sieradzki (medyk sądowy), Adam Sołowij (ginekolog) wraz z wnukiem. Los ich podzielili: profesor prawa, rektor UJK, Roman Józef Longchamps de Bérier z trzema synami, Tadeusz Żeleński-Boy, profesor i kierownik Katedry Literatury Francuskiej Uniwersytetu Lwowskiego oraz siedmiu profesorów Politechniki Lwowskiej: Włodzimierz Krukowski, Antoni Łomnicki, Stanisław Piłat, Włodzimierz Stożek z dwoma synami, Kazimierz Vetulani, Kasper Weigel z synem, Roman Witkiewicz, a także profesor Akademii Medycyny Weterynaryjnej, Edward Wiktor Hamerski. Tejże nocy zamordowano niektórych współmieszkańców profesorów, m.in.: ks. Władysława Komornickiego, Eugeniusza Kosteckiego, dr med. Stanisława Ruffa, ordynatora Oddziału Chirurgii Szpitala Żydowskiego, wraz z żoną i synem. – Zob.: *Każdy profesorów lwowskich: lipiec 1941*. Studia oraz relacje i dokumenty zebrane i opracowane przez Z. Alberta, Wrocław 1989; W. Bonusiak: *Kto zabił profesorów lwowskich?*, Rzeszów 1989.

Tematykę kresową-wołyńską zawierała wystawa zatytułowana „Henryk Jan Józewski. Polityk, artysta malarz” (18 IX – 31 XII 2002). W ekspozycji stosunkowo wiele miejsca przeznaczono na prezentację Wołynia i urzędowania tam Józewskiego na stanowisku wojewody, od 20 lipca 1928 do 24 kwietnia 1938 roku (z przerwą na ministrowanie od 29 grudnia 1929 do 3 czerwca 1930 – na stanowisku ministra spraw wewnętrznych w gabinecie Kazimierza Bartla, a następnie Walerego Sławka). Zgromadzone na wystawie obrazy M. Krzyżanowskiej, M. Kratochwila, R. Merzowicza i dzieła innych artystów malarzy, także grafika, piękna i dużych rozmiarów mapa województwa wołyńskiego (1933), plany miast, liczne fotografie i pocztówki przedstawiały wołyński krajobraz, informowały o zróżnicowaniu narodowościowym i religijnym Wołynia, odtwarzały klimat historyczno-społeczno-polityczny w jakim wojewoda Józewski – w ciągu prawie dziesięciu lat – rządził „Wołyniem w imieniu Polski”. Ekspozowano jego własny program polityki narodowościowej (tzw. program wołyński), zmierzający do rozwiązania problemów wynikających z charakteru struktury narodowościowej województwa wołyńskiego, także podejmowane próby jego realizacji. Zaznaczono wysiłki gospodarza zmierzające do podniesienia gospodarczego Wołynia, likwidacji zaniedbań cywilizacyjnych, inicjatywy obejmujące rozwój polskiego i ukraińskiego życia kulturalnego. Scenariusz wystawy opracowała Helena Wiórkiewicz, projekt architektoniczno-plastyczny Marta Kodym. Wystawie towarzyszył bogato ilustrowany katalog. W okresie trwania ekspozycji odbyły się spotkania naukowo-wspomnieniowe popularyzujące postać Henryka Józewskiego i jego słynny eksperyment wołyński⁴⁵.

Muzeum Niepodległości chętnie podejmuje współdziałanie z instytucjami realizującymi tematykę kresową w dziedzinie nauki, kultury, upamiętniania wybitnych osób i zdarzeń historycznych, ochrony polskiego dziedzictwa kulturowego na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej. Stąd, poza zasygnalizowanymi tu przedsięwzięciami, w latach 1992-2006 w Muzeum Niepodległości prezentowano kilkanaście innych, różnego charakteru wystaw, na przykład: „Harczerze lwowscy 1911-1939” (1992); „Pińszczyzna i Grodzieńszczyzna. Wspomnienia” przygotowane przez prof. W. Zina (1992); „Zbrodnie sowieckie na więźniach latem 1940 r. na Kresach Wschodnich II RP” (1992); „Dzisiejsi ludzie Polesia. Tropem ekspedycji Józefa Obrębskiego” (1996); „Nekropolie Drugiej Rzeczypospolitej”, autorstwa prof. W. Zina (1998); „Brasławszczyzna

45 O H.J. Józewskim oraz zrealizowanej w Muzeum Niepodległości wystawie zob. m.in.: A. Chojnowski: *Koncepcje polityki narodowościowej rządów polskich w latach 1921-1939*, Wrocław 1979; M. Gałęzowski: *Wierni Polsce. Ludzie konspiracji piłsudczykowskiej 1939-1947*, Warszawa 2005; H. Józewski: *Zamiast pamiętnika*, „Zeszyty Historyczne” 1982 z. 59, 60; 1983 z. 63; *Henryk Jan Józewski. Polityk, artysta malarz. Katalog wystawy*, Muzeum Niepodległości w Warszawie, Warszawa 2002; J. Kęsik: *Zaufany Komendant. Biografia polityczna Jana Henryka Józewskiego 1892-1981*, Wrocław 1995; W. Mędrzecki: *Województwo wołyńskie 1921-1939. Elementy przemian cywilizacyjnych, społecznych i politycznych*, Wrocław 1988; J. Sawicka: *Wołyń poetycki w przestrzeni kresowej*, Warszawa 1999; H. Wiórkiewicz: *Henryk Jan Józewski 1892-1981. Polityk, artysta malarz. Wystawa w Muzeum Niepodległości w Warszawie*, „Niepodległość i Pamięć” 2003 nr 19, s. 283-292; Z. Zaporowski: *Wołyńskie Zjednoczenie Ukraińskie / Wołyńskie Ukrainy Obiednania*, Lublin 2000.

– kresy Kresów II Rzeczypospolitej” (2005); „Wołyń czasu zagłady” 1939-1945” (2006)⁴⁶.

Historia Lwowa i Kresów Wschodnich znalazła miejsce w działalności edukacyjno-popularyzatorskiej realizowanej w Muzeum w różnych formach: lekcje muzealne, spotkania autorskie, prezentacje publikacji, odczyty, panele dyskusyjne, projekcje filmów, konkursy wiedzy itp. Od 1993 r. w kalendarz stałych imprez dorocznych organizowanych dla publiczności – zwykle w soboty i niedziele – wpisały się imprezy – „Weekend Lwowski” (początkowo w maju, od pewnego czasu w listopadzie). W wielu z imprez uczestniczyli znakomici historycy, kolekcjonerzy i popularyzatorzy historii, aktorzy i śpiewacy, np. kabelet „Pacalycha” z Bytomia, z którym śpiewała p. Włada Majewska, obecna wówczas na imprezie, zespół „Wesoły Lwów” ze Lwowa, „Grodzieńskie Słowiki” i „Głos z nad Niemna” z Grodna i inni. Miały miejsce aukcje kresowe Instytutu Lwowskiego, organizowane przez Janusza Wasylkowskiego.

Podjęmowano różne działania dla upowszechnienia Kolekcji Leopoldis, na przykład w roku 1993: w marcu do 70 oddziałów i klubów miłośników Lwowa w Polsce wysłano ulotkę informacyjną o utworzeniu i zasadach działania Kolekcji; w lipcu – do 10 różnych polskich organizacji i czasopism w Wielkiej Brytanii i Stanach Zjednoczonych; w październiku – 100 ulotek rozkolportowano wśród uczestników sesji w 75. rocznicę Obrony Lwowa, zorganizowanej w Centralnej Bibliotece Wojskowej; ulotki takie kolportowano wśród uczestników wielu spotkań w siedzibie Oddziału Stołecznego TMLiKPW. W styczniu 1994 r. przesłano odezwę Rady Kolekcji Leopoldis do ponad stu redakcji różnych czasopism w Polsce. W roku 1999 czternastu oddziałom i klubom TMLiKPW wysłano czternasty numer czasopisma Muzeum Niepodległości „Niepodległość i Pamięć”, poświęcony Kresom Wschodnim. Miała też miejsce lwowska promocja tego tomu; odbyła się w dniu 19 listopada 1999 r. w polskiej szkole nr 10 we Lwowie (mieszczącej się w budynku przedwojennej Szkoły Powszechnej Męskiej im. św. Marii Magdaleny), a była zorganizowana przez Muzeum Niepodległości, Zarząd Główny Towarzystwa Kultury Polskiej Ziemi Lwowskiej oraz dr Tadeusza Samborskiego, wicedyrektora Wydziału Kultury i Ochrony Dziedzictwa Kulturowego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego, który też przewodził całemu przedsięwzięciu⁴⁷. Informacje o Kolekcji Leopoldis kilkakrotnie zamieścił „Biuletyn Informacyjny”

46 Zob. M. Pałaszewska, K. Żuchowska: *Wystawy w Muzeum Niepodległości 1990-2005*, „Niepodległość i Pamięć” 2006 nr 23, s. 161-194.

47 „Semper Fidelis”, 2000 nr 1 (54) s. 40: *Lwowska promocja*. Promocja we Lwowie w dniach 17-21 listopada 1999 r. służyła przedstawieniu działalności Muzeum Niepodległości w Warszawie, w tym Kolekcji Leopoldis. Główna impreza promocyjna odbyła się w dniu 19 XI w szkole nr 10 (z polskim językiem wykładowym). Wśród ponad 180 zebranych osób obecni byli przedstawiciele Konsulatu Generalnego RP we Lwowie, proboszcz Katedry Łacińskiej wraz z siostrami zakonnymi z tej świątyni, przedstawiciele Towarzystwa Kultury Polskiej Ziemi Lwowskiej i „Gazety Lwowskiej” oraz społeczność polska. Impreza obejmowała informację o Muzeum (przedstawił dyrektor dr Andrzej Stawarz) i Kolekcji Leopoldis (Helena Wiórkiewicz), wręczenie wydawnictw, występy artystek z Warszawy – solistki Teatru Wielkiego, Jadwigi Skoczyła-Pruś i aktorki Danuty Nagórnjej, dyskusje-rozmowy-zapytania realizowane w części towarzyskiej spotkania. Podobny cel miało spotkanie w Lwowskim Muzeum Historycznym.

Oddziału Stołecznego TMLiKPW. W dniu 15 kwietnia 2005 r. podczas spotkania z darczyńcami z okazji 15-lecia Muzeum Niepodległości wygłoszono komunikat o „księgach pielgrzymstwa lwowskiego”⁴⁸. Za cenną pracę na rzecz Kolekcji Leopolis kilku darczyńców uhonorowano dyplomami oraz Medalem Muzeum Niepodległości. Prezes Stołecznego Oddziału TMLiKPW ks. Janusz Popławski udekorował Złotą Odznaką TML dyrektora Muzeum Niepodległości w Warszawie, dr Andrzeja Stawarza, przyznaną mu przez Kapitułę tego odznaczenia za jego przychylny stosunek do spraw kresowych⁴⁹. Uchwałą Zarządu Fundacji „Pomoc Polakom na Wschodzie” z dnia 29 września 2004 r. przyznano Helenie Wiórkiewicz Medal Honorowy tej Fundacji „Meritus Patriae”.

Ze zbiorów Kolekcji Leopolis, obejmujących wszystkie rodzaje obiektów muzealnych oraz różne typy ich dokumentacji (jak np. drukowane i rękopiśmienne inwentarze, katalogi, słowniki, informatory) korzystali badacze i organizatorzy wystaw. Można mieć nadzieję, że będą one nadal wzbogacane, z korzyścią dla przyszłych badań, ekspozycji i dokumentowania polskiej przeszłości Lwowa oraz całego obszaru ziem wschodnich dawnej Rzeczypospolitej, ongiś stanowiących integralną część Polski i będących niezwykle ważnym obszarem polskiego życia narodowego. Oby trafiły doń najcenniejsze leopolitana i kresowiana.

Wszystkim Lwowianom, Kresowianom i innym Ofiarodawcom, którzy przekazali do zbiorów Kolekcji Leopolis swoje pamiątki, dopomogli mi łaskawie w zebraniu o nich informacji, przekazuję wyrazy czci i najgłębszej wdzięczności, najserdeczniej dziękuję.

---

48 H. Wiórkiewicz: „*Księgi pielgrzymstwa lwowskiego*” w *zbiorach Kolekcji Leopolis...*, „Biuletyn Informacyjny” TMLiKPW Oddział Stołeczny, 2005 nr 39, s. 10-14.

49 „Semper Fidelis” 1998 nr 2(43), s. 39: *Przyjaciel kresowian*.

**Lista ofiarodawców
Kolekcji Leopoldis Muzeum Niepodległości w Warszawie
1993-2006**

Bohdan Aust, Łódź
Jan Badeni, Wielka Brytania
Krystyna Badian-Gumienna, Wrocław
Marek Bałaban, Warszawa
Czesława Bieniek, Jelenia Góra
Andrzej Chlipalski, Kraków
Krystyna i Andrzej Chuweniowie, Warszawa
Małgorzata Chuweń, Warszawa
Tomasz Cieszyński, Oborniki Śląskie
Karol Colonna-Czosnowski, Wielka Brytania
Michalina Czajkowska, Lwów, Ukraina
Anna Czapska, Warszawa
Zbigniew Dąbrowski, Żyrardów
Danuta Duszniak, Warszawa
Urszula Dzieduszycka, Londyn, Wielka Brytania
Leszek Fabrycki, Warszawa
Anna Fiałkiewicz-Jaworek, Warszawa
Fundacja z Brzezia Lanckorońskich, Londyn, Wielka Brytania
Marian Garlicki, Warszawa
Mieczysław Godlewski, Warszawa
Krystyna Gorczyńska, Warszawa
Iza Gryff, Zabrze
Antonina Hass, Milanówek
Maria Homme, Lwów, Ukraina
Franciszek Iwanicki, Warszawa
Zofia Janicka, Lublin
Jerzy Janicki, Warszawa
Elżbieta Jastrzębowska, Warszawa
Jadwiga Jełowicka, Warszawa
Ewa Jęczalik, Wrocław
Elżbieta Kaczyńska, Warszawa
Antoni Kapuściński, ks., Nottingham, Wielka Brytania
Barbara Klimowicz-Mocek, Bytom
Helena Kocięba, Dąbrowa Górnicza
Janusz Kołaczkowski, Warszawa
Mariusz Komacki, Warszawa
Jerzy Kowalczyk, Kraków
Bożena Krupska, Wrocław
Tadeusz Kukiz, Niemodlin
Jan Ledóchowski, Warszawa

Aleksandra Leinwand, Warszawa
Jadwiga i Artur Leinwandowie, Warszawa
Władysława Lesnobrodzka-Włoczewska, Warszawa-Ursus
Krzysztof Lubziński, Dębica
Alicja Łatanowska, Łódź
Danuta B. Łomaczewska, Warszawa
Włada Majewska, Londyn, Wielka Brytania
Jerzy Masiór, Nowy Sącz
Krystyna Menderer, Warszawa
Maria Mokrzycka, Gliwice
Tadeusz Mroczek, Koszalin
Stanisław Sławomir Nicieja, Opole
Emil Niedźwirski, Londyn, Wielka Brytania
Hanna Odrowąż-Szukiewicz, Warszawa
Zdzisław Ojrzyński, Wrocław
Jolanta Olbrycht-Roguska, Kraków
Ryszars Orzechowski, Warszawa
Stanisław Ożóg, Warszawa
Krystyna Panek, Lwów, Ukraina
Stanisław Pempel, Brwinów k/Warszawy
Irena Pietraszewska, Sopot
Piotr Piniński, Warszawa
Stanisław Piniński, Wielka Brytania
Danuta Pisiewicz, Zabrze
Urszula Połomska, Warszawa
Marek Potocki, Warszawa
Zdzisław Pręgowski, Winterthur, Szwajcaria
Maria Reif, Gliwice
Julian L. Reis, Londyn, Wielka Brytania
Zdzisława Rogowska, Gliwice
Tadeusz Rudkowski, Warszawa
Henryka Rybak, Warszawa
Zofia Rysiówna, Warszawa
Irena Sałacka, Jelenia Góra
Ryszard Sielski, Warszawa
Maria Antonina Skierska, Lwów, Ukraina
Beata Słuszkiewicz-Kaczorowska, Sopot
Jerzy Władysław Maria Sokołowski, Warszawa
Maria Solecka, Warszawa
Janina Helena Sosabowska, Lwów, Ukraina
Maria Stankiewicz, Lwów, Ukraina
Andrzej Stawarz, Warszawa
Wanda Straszyńska, Warszawa
Stefan Strawiński, Gdańsk-Wrzeszcz

Zuzanna Stromenger, Warszawa
Eliza Szandorowska, Warszawa
Maria Szarzyńska-Wołoszyn, Warszawa
Władysław Szczepański, Kielce
Stanisław Szczerba, Warszawa
Zbigniew Szczerba, Jelenia Góra
Irena Szenderowicz, Wielka Brytania
Wanda Szolginia, Warszawa
Witold Szolginia, Warszawa
Janusz Szombara, Warszawa
Janina Szymonowicz-Szybalska, Lwów, Ukraina
Andrzej Stefan Szypulski, Warszawa
The National Center for Jewish Film, Stany Zjednoczone Ameryki
Towarzystwo Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich Oddział
Krakowski, Kraków
Towarzystwo Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich Oddział
w Opolu
Towarzystwo Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich Oddział
Stożeczny, Warszawa
Janusz Wasylkowski, Warszawa
Leszek Wasylkowski, Zakopane
Czesław Wernicki, Warszawa
Krystyna Węgier-Maksymowicz, Brwinów k/Warszawy
Jerzy Węgierski, Katowice
Adam Wiszniewski, Warszawa
Andrzej Zuber, Kraków
Anna Zych-Sokołowska, Warszawa
Bezimienny ofiarodawca

Znak graficzny Kolekcji Leopolis Muzeum Niepodległości w Warszawie, opracowany przez Witolda Szolginie, 1993; rys. tuszem

Marceli Harasimowicz: *Panorama Lwowa*, 1914; obraz olejny

Dyplom doktorski Stanisława Michała Progulskiego uzyskany na Wydziale Lekarskim c.k. Uniwersytetu cesarza Franciszka Józefa I we Lwowie, 1902 r.

Toga profesorska Stanisława Michała Progulskiego, profesora Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, ok. 1938 r.

Tableau: Absolwenci Oddziału Lasowego Politechniki Lwowskiej, rok 1931.
Autor kompozycji Wac[ław] Kruk

Grupa młodych kobiet i mężczyzn, wśród których były uczennice Zakładu Wyższego Naukowego Żeńskiego Wiktorii Niedziałkowskiej we Lwowie. Pierwsza od lewej siedzi Se-weryna Skałkowska (1876-1968), potem żona Karolowa Klimowiczowa; trzecia od lewej siedzi Maria Reutt (1875-1965), nauczycielka; druga od prawej siedzi Zofia Reutt (zm. we Lwowie 1940 ?), malarka. Lwów, ok. 1900; fot. E. Trzemski

Nauczyciele i uczennice klasy II^b szkoły powszechnej im. Stanisława Konarskiego we Lwowie, 1933-1934. Fot. Kazimierz Skórski

Domicela z Justianów Klimowiczowa (1848-1909), żona Karola, kupca, znana i szanowana obywatelka Lwowa, z pięciorgiem dzieci. Siedzi na foteliku z książką Władysław; powyżej – z prawej strony stoi Karol Stanisław (1875-1959), potem inżynier w Wydziale Krajowym i Tymczasowym Wydziale Samorządowym do 1928 r.; pomiędzy nimi córki: Czesława, Janina, Julia. Lwów (1889). Fot E. Trzemski, L. Błachowski

Cukiernia Ludwika Zalewskiego przy ul. Akademickiej 22 we Lwowie, ok. 1910; fotografia

Adam Bunsch: Portret Władysława Majeckiego, 1941; rys. ołówkiem na papierze, w Pamiętniku Władysława Majeckiego

Okładki książki-pamiętnika Józefa Wieszcza (1907-1968), ozdobione pułkowymi odznakami polskich i alianckich formacji wojskowych

Fragment ekspozycji „We Lwowie przed stu laty. U źródeł Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego”, 1995-1996

Fragment ekspozycji „We Lwowie przed stu laty. U źródeł Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego”, 1995-1996

Fragment ekspozycji „Kresy Wschodnie Rzeczypospolitej. Ziemia i ludzie” (1997), prezentujący woj. stanisławowskie

Fragment ekspozycji „Kresy Wschodnie Rzeczypospolitej. Ziemia i ludzie”, m.in. stroje Poleszuców (przed 1939)

Fragment ekspozycji „Kresy Wschodnie Rzeczypospolitej. Ziemia i ludzie”, prezentujący Wilno

Fragment ekspozycji „W 80. rocznicę Obrony Lwowa 1918-1919. Dokumenty i pamiątki”.